

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Eusebiu Tu Pamphilu Ekklesiastikē Istoria

Eusebius <Caesariensis>

Mogvntiae, 1672

Henrici Valesii Annotationes In Orationem Constantini Imp. Ad Sanctorum
Coetum.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14478

in eorum honorem à fidelibus Deo offerri solent, ut supra dixit Eusebius in cap. 60. Ex quo apparet, hic scribendum esse κατὰ, non ut in libro Morai & ad marginem editionis Genevensis διὰ τὰ σπουδαία. Nec sic tamen locus integer fuerit, nisi hæc verba suppleantur τῶν ἐπιταλαιμίων ἐν τῶν σὺ τῆ, &c. Quod confirmat Eusebius in dicto capite 60. Delendum quoque est punctum, quod paulo post apponitur tum in Regio codice, tum in vulgatis editionibus; legendumque uno ductu σὺ τῆ τῶν δόξων κατηξιοῦτο μήμη, ὡς ὄρη ἐίστη ἐν τῶν τῶν ἀπ. &c. Quo nihil certius: ut mirer Interpretem id non vidisse. In codice Fuk. hic locus ita legitur: ἐξ ἄλλ' τὰ σπουδαία ἀντὶ αὐτῶ, τόπου σὺ τῆ τῶν ἀπ. κατηξιοῦτο μήμη, ὡς ὄρη ἐίστη ἐν τῶν τῶν ἀπ. &c. Neque aliter in libris Turnebi & Savilij: nisi quod Savilius habet τόπου ἐν τῆ τῶν ἀπ. &c. At in schedis Regii hunc locum ita scriptum inveni, κατὰ σπουδαία ἀντὶ αὐτῶ, τόπου σὺ τῆ τῶν ἀπ. &c. Quæ lectio ad emendationem nostram propius accedit, Porro voces illæ ὡς ὄρη ἐίστη ἐν τῶν, per parenthesis dicuntur: Idque innuit illa codicis Fuketiani interpunctio, quam supra exhibui.

αὐτὸν δὲ τῆ βασιλείας. Scribo αὐτὸς δὲ τῆ β. & μὲν θάνατον ἐπισημαίνοντες, quod confirmant sequentia. Atque ita in codice Fuk. diserte scriptum inveni.

νικητὴς μίρις & σέβας δός. Huiusmodi erat inscriptio, legibus & Epistolis Constantini præfigi solita, ut passim testatur Eusebius: *Victor Constantinus Maximus Augustus*. Pronomen Victoris sumpsit Constantinus post partam de tyrannide victoriam. Sed & filij ipsius quasi hereditario jure illud retinuerunt, ut docent eorundem Epistolæ. Porro ex hoc loco apparet, post obitum Constantini Maximi, tribus circiter mensibus, id est toto interregni spatio, leges omnes atque edicta, Constantini tanquam superstitis nomine inscripta fuisse, cum nullus alius Augustus esset in orbe Romano, ut supra observavi. Potest etiam intelligi hic locus de liberis Constantini magni qui eodem titulo & nomine utebantur; & in quibus pater reviviscere videbatur. Quam interpretationem confirmant sequentia.

ἡγεμονίας κρατεῖν. Scribo ἐκράτει, ut respondeat ei verbo quod multo ante præcessit, κατηξιοῦτο.

Porro in codice Regio ad marginem hujus capituli Græcus Scholiastes hæc verba in honorem Constantini adscripserat: εἰς αἰώνιον μνημόσυνον ἔσται τὸ διοικητικὸν δόξων πρὸς αὐτὸν. Sed & passim in hoc opere laudibus ac votis eum aspergit idem ille Scriba. In Fuk. codice scribitur κρατεῖν.

In Caput LXXII.

πολυπλασίως. Savilius ad oram libri sui notat legendum esse πολυπλασίως, cui assentior, mallem tamen πολυπλασίον.

In Caput LXXIII.

ἐγκυκαλυμμένον τὸ κεφάλαιον ἡγήματι. Ultima vox delenda mihi videtur, quam ex margine in textum irreplisse credibile est. Adscriptum autem erat in margine ἡγήματι; ad explicationem vocabuli sequentis ἀρματι. Quod verò ad marginem editionis Genevensis legitur διαδήματι, meo quidem iudicio ineptissimum est. Neque Græci sermonis proprietates eam locutionem admittit. Porro in plerisque nummis Constantinus capite galeato conspicitur.

In Caput LXXIV.

χριστιανῶν διαφανῶς. Scribendum est sine dubio χριστιανῶ. Scribendum quoque est μόνῳ ἢ πρώτῳ βασιλεῖον, aut certe subaudiendum. Ceterum Eusebius neminem excipit ex numero Imperatorum Romanorum, dum ait primum ex omnibus Constantinum palam & aperte Christianum fuisse. Quod certe verissimum est. Et si enim Philippus Imperator Christianus fuisse à nonnullis proditur, non tamen Christianam religionem, perinde ac Constantinus, palam professus est. Alio sensu Orosius in libro 7. de Constantino ita scribit: *Primus Imperatorum Christianus, excepto Philippo, qui Christianus annis admodum paucis ad hoc ianum constitutus fuisse mihi visus est, ut millestimus Roma annus Christo potius quam Ideois dedicaretur.*

ὁ πῶσον ἢ ἀρα ἀντὶ. Malim legere ὁ πῶσον ἢ παρ' αὐτῶ τὸ διαφορὸν, &c. Id est, quantum apud se discernen esset.

HENRICI VALESII
ANNOTATIONES
IN ORATIONEM CONSTANTINI IMP.
AD SANCTORUM COETUM.

Post quatuor libros de vita & pietate Imperatoris Constantini, duas orationes Eusebius subiecerat; alteram Constantini Imp. ad Sanctorum coetum, sive ad Ecclesiam Dei: alteram à seipso conscriptam de fabrica & donariis martyrij Hierosolymitani, ut ipsemet Eusebius testatur in cap. 32. & 46. libri quarti. Sed posterior quidem Eusebij oratio hodie non extat. Prior autem illa

tot mendis inquinata est, ut pœne satius fuerit eam non extare. Verum cum hoc eximium sit monumentum religiosi Principis, eiusque studiorum & ingenij illustre specimen, operæ pretium facturus mihi videor, si in eo emendando atque explicando curam ac diligentiam adhibuero.

ἐπὶ ἡγεμονίας. In capite 32. lib. 4. legitur ἐπὶ ἡγεμονίας, quod præferendum puto. Hic igitur titulus fuit

hujusce orationis. νικητής, μάχιος, σεβαστός Κωνσταντίνος τῷ τ' αἰῶνι συνλόγῳ.

In Caput I.

ἑρμαιδ' ὑπογράψως. In libro Moræi, perinde ac in margine editionis Genevensis emendatur ἑρμαιον. Quod vocabulum nullibi legere memini. At in libro Scaligeri ἑρμαιον corrigebatur, quod propius accedit ad manuscriptorum codicum lectionem. Certe in Regio codice ἑρμαι legitur, ex quo conjiciebam scribendum esse ἑρμα, id est, fundamentum. Eleganter resurrectionem Domini vocat fundamentum promissionis. Nec male Christophorus pignus promissionis vertit, quod idem est. Pignus enim pro firmamento datur: unde ἐπιχρυσος dicitur à Græcis. In codice Fuk. & Savilij ἑρμαιον scriptum inveni.

μακαριώτερα δὲ πολλῶν πλήθην. Non assentior viris doctis, qui hæc cum præcedentibus continuant ita legunt, μακαριώτερον πολλὰ πλήθην, &c. Nam si hoc modo legamus, inepta fuerit repetitio, cum antea dixerit Constantinus, φιλιοὶ δ' οἰλοῖτο ἕμπαυτες αἰσθητες. Quibus verbis Constantinus universam plebem Catholicam salutat more concionatorum. Quare verba illa μακαριώτερα δὲ πολλὰ πλήθην, initium sunt alterius periodi, qua Constantinus felicitatem Catholicæ plebis exaggerat. Porro libentius legerem πλήθην τυχάνετε, ut plebem ipsam alloquatur Constantinus. In codice tamen Fuk. & Savilij ita legitur hic locus: μακαριώτερον τε πολλὰ πλήθην τ' εὐφρανέμενοι, & αὐτὸν τ' τῆς εὐφροσύνης διενδύει τῶν ἐν τῷ αἰσθητικῷ κόσμῳ, & δι' ἐμφαντηρίων ἀδελφείπῳ ἡμεῶν κατὰ τὰ ὅσα διακρίματα προσηγορεύμενα τῆς οὐσίας. Ad marginem editionis Genevensis annotatur, alias scribi οὐσίας. Quam lectionem secutus est Christophorus. Ego verò re attentius examinata, vulgatam scripturam hic retinendam puto. At enim Constantinus, naturam non esse opificem rerum, cum Deus ipsam condiderit: nec tantum ipsius naturæ auctor sit, sed etiam sanctitatis quæ in illa est. Deus enim est qui naturam exornavit. Quippe ornamentum naturæ est vita juxta legem ac præscriptum Dei. Hic est sensus hujus loci, quem Christophorus non animadvertit. Nam de Portesio nihil dico, quem pane ubique imperitissimum deprehendi. In codice tamen Fuketij, Turnebi ac Savilij & in schedis Regiis scribitur οὐσίας.

ἢ κατὰ φύσιν ζωῆ. Scribendum ἢ κατὰ θεὸν ζωῆ, ut ex superiori annotatione apparet. uno verbo θεοεθεσία, id est, religio, ornamentum est naturæ. In vulgata autem lectione quis subsit sensus, equidem non video. Sic Eusebius noster libros de vita Imp. Constantini inscripsit θεὸν κατὰ θεὸν βίου. In Regiis schedis scribitur ἢ κατὰ κόσμον ζωῆ. Ἐπικρατῆκε γὰρ. Scribendum ἐπικρατῆκε δὲ οὐμπίως ὅτι παρὰ φύσιν, &c. Certe in codice Fuk. scribitur ἐπικρατῆκε δ' οὐμπίως τὰ ἄλλα φύσιν, τὸ τῶν ἀπάντων θεῶν, &c.

Pag. 168. δεῖσι δαιμονίαν δὲ ἀνόσιον. In codice Regio de sunt duæ postremæ voces, & vacuum spatium relictum est unius vocabuli capax. Ego non dubito quin legendum sit πῶς οἰκίαν δεῖσι δαιμονίαν ἀντίστοιχον. expuncto verbo illo ἀντίστοιχον, quod omnino superfluum est. In codice Fuk. ita scribitur hic locus

ἐκκλησίαν πορθησαν. ἀντίστοιχον τὴν πῶς οἰκίαν δεῖσι δαιμονίαν, ὅτι αὐθις, &c. In schedis autem Regiis scriptum est νόσος αὐθις, &c. Savilius ad oram libri sui emendavit, ἀντίστοιχον δὲ πῶς οἰκίαν δεῖσι δαιμονίαν ἐν δαιμονίαν. νόσος αὐθις, &c. Id est, Gentiles cum Ecclesiam Christi vastare atque evertere instituerent, suam ipsorum felicitatem subverterunt. Μορταλιερον ac seditiones, &c. Potest etiam retineri vox δεῖσι δαιμονίαν, ut sensus sit, Gentiles dum Ecclesiam persequerentur, suam ipsorum religionem pessumdedisse. Quippe Ecclesia Dei persecutionibus Gentilium impugnata, superstitionem cultumque fallarum numinum devicit.

δυσπραγία. Turnebus ad oram libri sui emendavit δυσπραγίας. Certe in codice Fuk. scribitur δυσπραγίας. In Regiis autem schedis legitur δυσπραγία, deinde aliquot lineæ sunt omisæ. Ac fortasse scribendum est uno ductu δυσπραγία δὲ βίου παρασκευῆ. Id est, mortis viam apparatus. Nisi ita legamus, quid erit quod sequitur βίου παρασκευῆ, quam inter res malas numerat Constantinus. Menseculus quidem legisse videtur βίου παρασκευῆ, vertit enim violenta vi illius astruendo. Mox codex Fuk. habet ὁ δὲ οὐ φυσικῶς, ἴδιον ποιηρίας ἐν, ποτὶ, &c.

αὐτὴ μὲν. In libro Moræi perinde, ac in editione Genevensi ad marginem emendatur ἀλλ' αὐτὴ μὲν, &c. optime, ut norunt linguæ Græcæ periti. Subauditur autem ἡ ποιηρία. In codice quoque Fuk. ac Turnebi legitur ἀλλ' αὐτὴ, τρηπτόν. Hujus loci emendatio debetur codici Fuk. in quo diserte legitur ῥατίον. Qua quidem emendatione nihil certius.

In Caput II.

ναύκληρ. Sic Episcopum vocat Constantinus, translatione non minus eleganti, quam cum pallores dicuntur. Cumque Ecclesia navi comparant soleat, recte navicularij dicuntur Episcopi qui eam regunt; & qui Apostolorum successores sunt, quos Christus ex piscatoribus gubernatores Ecclesiae locit. Porro castitate ac virginitate præditum vocat, quia ejusmodi erant Christianorum sacerdotes, ἡνοὶ ἢ παρθεναί.

σωτήριον ἡμῶν. Codex Fuk. & schedæ Regiæ cum Turnebi libro scriptum habent πόμα. Mox tamen legitur προσέχοντες τὸ νεῦν, codex Fuk. scribit ἡμῶν χιτῆ τοῖνυ.

ἀπὸρ ἀν' αὐτῷ φράσει. Scribendum est αὐτῷ, supplet ἢ ἐπίπνοια τῷ παρῆτι, quemadmodum legit Christophorus. Certe in codice Fuk. scribitur φωνηρομένοις ταῦτα, ἀπὸρ ἀν' αὐτῷ φράσει, ἢ διατοίμῳ σάφοι.

τὸ μῦθος τῆς ἀναβλήσεως ἀνακρίσεως. Echane & præcedentem periodum pessime interpretatus est Christophorus. Putavit enim ἀναβλήσεως hic significare moram ac dilationem; cum tamen ἀναβλήσεως loco significet proœmium. Excusat enim se Constantinus, quòd longiore usus sit proœmio. ἀναβλήσεως proprie est exordium cantici quod chorus præcinere solebat. Aristophanes in Irene pag. 683. de dithyrambicus: ἕμυλίζοντ' ἀναβλήσεως πτόμενοι. ubi Scholiastes notat ἀναβλήσεως esse τὰς ἀρχὰς τῶν ἀνείρων, & verbum Homeri citat. Illocrates in Panathenico

thenaico ἀ μιν οὐκ ἠβελήθη καὶ περὶ ἐμαυτῶν καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἄσπιρ χροδὶ ἀπὸ τῆ ἀγῶνος ἀφανασάμεσθαι, ταῦτα εἶπεν. A cantoribus igitur ad oratores postea translatum est id vocabulum : & ἀναβάμεσθαι dixerunt pro προσμιμάζεσθαι, ut testatur Hesychius. Ulpianus in orationem Demosthenis de Chersoneso, ἀναβάμεσθαι ἔστι τὸ ἀναβαλεῖν, ἀντι ἢ προσμιμάσασθαι καὶ ἀναβαλεῖν, προσμιμα. Sic Aristophanes in Ictico pagina. 717. ἀφανασάμεσθαι & ἀναβαλεῖν eodem sensu dixit. Porro ex hoc loco apparet, proœmium hujus orationis ad hæc usque verba pro-tendi.

In Caput III.

Ἐπερ πλὴν ἑσάν. Legendum puto ἔ ὑπὲρ πλὴν ἑσάν θεός. Nam summum bonum nihil aliud est quam summus Deus. Sic infra capite nono ἀρωτῶν μὲν θεὸν ὑφῆρξασα τὸν ὑπὲρ πλὴν ἑσάν. In codice Fuk. & Savillii scribitur ἔπερ male.

ὀργανικὰ σώματα. Christophorus artificialia interpretatus est, quæ scilicet aliquo instrumento efficiuntur, non autem à natura generantur, in quo tamen ei non assentior. Nam cum in hac tota oratione philosophetur Constantinus, hoc etiam in loco naturalia & organica corpora dixit more Philosophorum, quæ organia seu instrumentis ad operandum idoneis prædita sunt. Ita Aristoteles loquitur, cum animam definit actum corporis organici. Plus autem est organicum quam naturale. Sunt enim quædam corpora naturalia quæ organia carent, ut exempli gratia lapides & cetera id genus.

κλήροι. Alludit ad divisionem mundi inter Jovem, Neptunum ac Plutonem fratres, quam Græcorum Theologi fabulati sunt.

δοικουμένων. In codice Fuketii scribitur διοικουμένων.

ὡς ἀμελῶς ἔχειν. Negativam particulam addiderunt viri docti, ex conjectura ut opinor, ut & verba quæ proxime sequuntur : ἔδ' ἄπὸ ταυτομάτου γὰρ ἦν δει τὸ τοιοῦτο παρὲς ἡμῶν. Quæ omnia nec in codice Regio nec in veteribus schedis, nec in editione Roberti Stephani leguntur: nec ullo modo coherent cum præcedentibus. Neque enim de providentia nunc agit Constantinus, sed id tantum adstruit, unam esse omnium rerum principium; quod ita probat. Si plures essent Dii, singuli suas partes regerent: ut autem mundus univertus uno semper eodemque ordine se haberet, parum solliciti essent. Atqui contrarium videmus. plures ergo non sunt Dii. Hoc primum est Constantini argumentum aduersus Gentilium Theologiam. Lego igitur: ἢ δὲ αἰ; κατὰ ταυτά τι καὶ ἑσάυτως ἔχειν ἢ σὺμπαντῶν κόσμου, ἀμελῶς ἔχοντων. Ita sensus est apertissimus. Verum cum in codice Fuketii & in Savillii ac Turnebi libris ea ipsa quæ supra posui verba reperiantur, nihil opus est emendatione nostra.

Ἐραπύων ἢ ἀίρεσις. Id est pro arbitrato. Posset etiam legi ἔραπύων.

μὴ εἶναι δὲ τῆς ἐαυτῶν ἔξουσις. Hic locus valde obscurus mihi videtur. Christophorus quidem ita verit: Fac responsa nobis per oracula dari: ista tamen fieri non propria ac sua vi, sed ad Deum aliquem pertinere. Sed quid hæc sibi velit, equi-

dem non video. Ego verò cunctis attentius examinatis, verum hujus loci sensum tandem deprehendi. Ait igitur Constantinus. Si plures Dii sint, cum ego in calamitatem incidero, quem eorum adibo, ut causam mali doceat, meque eo liberet. Ponamus, inquit, Apollinem verbi gratia mihi respondisse, non esse in sua potestate ut me liberet, sed ad alium Deum id pertinere. Quid hoc sensu manifestius? Scribendum igitur: ἀλλῶ δὲ ταῦτα ἀνήκειν θεῶ. Multa hujusmodi oracula in Græcorum leguntur historiis, ubi Apollo consulentibus responderet, placandum ipsis Bacchum aut Saturnum, si malo liberari velint.

In Caput IV.

ἀνάγκη τὸ ἦθος. In codice Fuk. post primam vocem lacuna est unius vocabuli capax. Scribo igitur πλημμυρεῖν ἀνάγκη αὐτῶν τὸ ἦθος.

τίς οὐκ ἔρανος. Scribendum est τίς ἀν ἔρανος, ut in libro Moræi ad marginem emendatum inveni. In codice kaket. legitur τίς ἔρανος absque conjunctione.

ἢ δὲ γδτι. Malim legere ἢ δὲ γαυ τίς, ἔρ. Paulo post ubi legitur διανοῖα προσλαβῶν, in libro Moræi ad marginem emendatur προσλαβῶν, perinde ac in Gruteri libro.

ἐαυτὸν πατέρα. Rectius in codice Fuk. scribitur ἐαυτὸν τὸν πατέρα καὶ δὲ ἡμευρῶν, ἔρ.

In Caput V.

καὶ τὰ ταῦτα λόγῳ νομοθετήσαντα. Tres priores voces à viris doctis ex MSS. codicibus additæ sunt. Tamen nec in codice Regio, nec in veteribus schedis leguntur. Post verbum autem νομοθετήσαντα punctum apposui ex fide codicis Regii & Fuk. & ex veteribus schedis. Quod cum non animadvertisset Christophorus, hanc periodum cum sequenti connexit. Hic autem est sensus hujus loci. Ajo, inquit, & hominem & reliqua quæ in mundo sunt, officium esse illius, qui hæc omnia ratione constituit; id est, summi Dei. Scribendum est igitur φησὶ δὲ τὸν τὰς ἀρχὰς, ἔρ. ut est in libro Savillii, utque legisse videtur Christophorus. Deinde lego τὸν καὶ ταῦτα λόγῳ νομοθετήσαντα. certissima emendatione. In Fuk codice legitur: καὶ τὸν λόγῳ ταῦτα νομ. Idem igitur est λόγῳ νομοθετήσαντα, quod infra dicit λόγῳ δὲ γαυ τίς.

εἰς μακρότερον τινα καὶ ἐνανθῆ. Hoc loco videtur Constantinus Paradisum illum in quo Adamum DEUS collocavit, extra terram ponere. In qua opinione fuerunt plerique veterum. Stephanus Gobarus in capite 11. hoc problema tractaverat: ὡς ὁ παράδεισος εἴτε ἐν τῷ ἕρανῶ, ἢ ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ τῶν μετὰ τῆς. Et capitis 12. hic erat titulus, quod paradilus est superna Hierusalem, & in tertio cælo: & quod arbores quæ illic sunt, intellectu & scientia sunt prædita: & quod Adamus post transgressionem illinc in terram dejectus est. Deinde assertio contraria, Paradisum non esse in tertio cælo, sed in terra. Certe Tatianus in oratione contra Græcos, Paradisum in quo Adamus à Deo collocatus est, non in hac quam incolimus terra fuisse dicit, sed in alia multo præstantiore. Verba ejus hæc sunt, quæ

kk

procul dubio adduxerat Stephanus Gobarus ad illius A buendi, ex fato esse potest? In codice Fuk. legitur sententia confirmationem: μετακίνησαν οὐ δαίμονες, ἐξουσίαν οὐ πρωτόπλαστοί· οἱ μὲν ἀπ' οὐρανοῦ κατέβησαν· οἱ δὲ ἀπὸ γῆς μὲν, ἀλλ' ἐκ τούτων κρείττονα· οὐδὲ τῆς ἐνταυτοῖσι ἁγνοσ μύσεως. Sed & Tertullianus idem sentisse videtur. Sic enim scribit de Adamo in libro de patientia: *Innocens erat, & Deo de proximo amicus, & paradisi colonus. At ubi semel succidit impatientia, desinit Deo sapere; desinit caelestia sustinere posse. Exinde homo terra datus, & ab oculis Dei dejectus, &c.* Idem elici potest ex lib. ejus 2. adversus Marcionem cap. 2. & 10. ubi eadem metaphora utitur qua Tatianus: *Quid mirum si reddibimus materia sua, & in ergastulum terra laboranda relegamus, &c.* Quod si liber ille quem de paradiso Tertullianus scripserat, hodie extaret; hanc ejus fuisse sententiam quam dixi, apertius cognoscere liceret. Denique Clemens Alexandrinus in excerptis Theodoti, seu in libris *ἑσπεριώσεων* pag. 341. editionis Commelini, Paradisum terrestrem in quo Eva facta est, in quarto caelo collocat; ὅθεν ἐν τῷ πρῶτῳ οὐρανῷ τὰ ἄρτα οὐρανοῦ δημιουργεῖται, &c. Origenes verò Paradisum, cujus incola fuit Adamus, in tertio caelo collocaverat, ut docet Methodius in libro de resurrectione apud Epiphanium pag. 572. Et ante hos omnes Valentinus paradisum in quo Adam diversus factus est, supra tertium caelum posuerat, & intellectualem esse affirmaverat teste Ireneo in lib. 1.

καρπῶν τε διαφορῶν βέλθοντα. Grammaticae leges postulant, ut scribamur καρποῖς τε διαφοροῖς. Atque ita scribitur in codice Fuk.

ὅσον ποτὶ ἀίσοον. Scribendum videtur ὅσον τε ἀίσοον ὑπο τῆς ἀκρίτου ἀγνοσῆσεως διοελθῶν οὐρανῶν. Scribi etiam posset hoc modo: τοῖς ἀρούσῳ ὅσον ποτὶ τὸ αἰσοον, &c. absque ulla mutatione.

χρησιμύνουσα. Post hanc vocem viri docti addiderunt haec verba ἐπισημῶν, quae etiam in libro Moraei ad marginem adscripta reperi. Desunt tamen non solum in codice Reg. & in schedis, sed etiam in codice Fuketii & Savilii.

Pag. 572. ἀρμονίας ἐμφύτου μετοχῆν. Scribo μέτοχον, ut legitur in codice Fuk. Paulo ante ubi legitur φουσεὶ δὲ ἐξ ἑδνισι διαφορον, rectius idem codex habet ἐξ ἑδνισι, quomodo etiam in libro Turnebi scriptum inveni.

In Caput VI.

πῶ τὴν ἰσχύαν. Ante haec verba Musculus distinctionem apposuit. Sic enim vertit: *Quis potestatem homini fato tribuunt, ne hoc quidem intelligunt, &c.* Musculum secutus est Christophorus.

ἢ τί μὲν εἶναι φύσις. Scribendum videtur ἢ τί εἶναι φύσις νομίζουσ. In codice Fuketii & Savilii scribitur: ἢ τί εἶναι φύσις νομ. In schedis autem Regii scriptum inveni ἢ τί μὲν εἶναι ἢ, &c.

ἢν τε γδ πονηρία. Lego εἰ γδ ἢ τε πονηρία, &c. Porro hic locus mutilus est, ut apparet; quem absque libris supplere difficile fuerit. Videtur tamen haec esse argumentatio Constantini. Si virtutes, inquit, sunt ex fato, ergo & vitia. Atqui vitia non possunt esse ex fato. Nam malitia aut à natura est, aut à voluntate. Non igitur est à fato. Quod si quis dicat virtutem quidem & vitium esse à voluntate; ut autem voluntas recte agat vel secus, id ex fato esse: quae demum ratione iustitia, quae nihil aliud est quam constans & perpetua voluntas jus suum cuique tri-

ἢ τε γδ πονηρία. At Savilius ad oram libri sui notate scribendum esse εἶτε γδ, &c. statimque emendat ἐσαῖ κατορθώματα.

πᾶντα τὸ δίκαιον ἔχοντα. Ultima vox addita est à Moraei viris doctis ex MSS. codicibus, quam tamen nullo modo probare possum, licet in codice Fuk. legatur. Scribo igitur πᾶν τὸ δίκαιον ἢ τὸ κατ' ἀξίαν ἀπονομιζόμενον ἐκ ἀσφιν, πῶς καθ' εἰμαρμένῳ. Sentus autem in est, quem supra dixi. Potest tamen ferri scriptura ἔτιο, ut πάντα τὸ δίκαιον ἔχοντα sint ea quae mox recitentur à Constantino, leges scilicet, praemia, supplicia, exhortationes & reliqua hujusmodi, quae iustitiam in se continent.

ἢ ποῖον. Scribe ποῖον accentu in ultima, ut in libro Moraei ad marginem adnotatum inveni. Mox lego ἢ τὸ κατ' ἀξίαν ἀπαντᾶ, ex MSS. codicibus. Certe codex Fuketii sic exhibet: ἢ τὸ κατ' ἀξίαν ἀπαντᾶ βίον ἢ τὸ κατ' ἀξίαν ἀπαντᾶ.

τι πάντα τὰ τοιαῦτα. Lego ὅτι πάντα, ut in libro Moraei ad marginem emendatum inveni. Ita certe codex Fuketianus.

ἢ εἰ δὲ τὰ μέγιστα. Post primam vocem in codice Fuketii lacuna est unius vocabuli capax. Sic autem videtur supplenda, ἀν πάντων ἐξ, &c.

πῶν καὶ τὰ μὲν τοσάμεις. Postrema vox defenda est, quippe quae nec in codice Regio, nec in schedis, nec in editione Stephani reperitur. Emendandum potius erat hoc modo: ὁμοῦ πῶν καὶ τὰ μὲν τοσάμεις, τὸ κατ' ἀξίαν ἀπαντᾶ. Id est: Etsi certum est, multaque exemplis comprobatur, famem, pestem & hujusmodi calamitates ad improbitatem hominum puniendam caelitus immitti; id tamen multo manifestius elucet, quoties ex calamitates contingunt. Tunc enim ad nos ipsi conversi, causas earum rerum cognoscimus. In codice tamen Fuk legitur πῶν καὶ τοσάμεις.

ὁσάμεις γὰρ. Scribendum puto τοσάμεις, vel ὁσάμεις τοσάμεις. In codice Fuketii legitur ἰσάμεις ἀν... συμπαράστατες. Et in fine periodi ἀπομαρτυροῦμαι optime. Scribendum est igitur ἰσάμεις ἀν ἡμῶν συμπαράστατες.

ἐν τυχῆς ἢ αὐτομάτης σύμψεσιν. Malim σύμψεσιν, vel σύμψεσιν. Porro in codice Fuk ac Turnebi hic locus ita legitur: ὡς εἰ ἢ πάντων πρ... διάταξις ἀντιχρῆς, &c.

καὶ ἐν ἡμῶν καὶ ἀνθρώπων. Scribe καὶ ἐν ἡμῶν καὶ ἀνθρώπων. At Christophorus legit καὶ ἐν ἡμῶν καὶ ἀνθρώπων, quod non damno. Magis tamen placeat prior emendatio. Sic Eusebius in hinc capitis 7. Optimus tamen codex Fuk. plane subscribit Christophoro.

μὴ ἀμοιρον ἀπὸ πῶν. Supple φωτός. Quate nihil opus est conjectura Christophoroni, & Savilii, qui ἀμαρρον emendat.

τὸς τ' ἐπιτάσεις. Lego τὸς δὲ ἐπιτάσεις, ut in libro Moraei ad marginem emendatur. Mox autem scribe ἀνέμων τε πνεύματα. Et rursus infra τὸ γὰρ δὲ ἰδὸν τῶν ἁγίων ἀφ' αὐτῶν ἀπὸ αἰσθητικῶν ἀμείνων τόπων. Atque ita plane in codice Fuk scriptum reperi, nisi quod habet ἀνέμων δὲ.

ὁμαλόσθης δὲ. Scribendum est ὁμαλόσθης τε, ut in libro Moraei vir doctus annotaverat. Ita certe legitur in codice Fuk.

ἐπιτροπῆς ἢ εἰς: Delenda hic vox ἐπιτροπῆς. Hic

enim elegantius subauditur. Savilius ad oram libri A ipsos nihil scire convinceret: eosque suis telis, id est, dialecticæ rationibus insectabatur.

τα ηδ' εγω τ' προφητων παλαια τονε προλεχθιντα. Scribendum παλαια ποτε ex codice Fuk. Eodem errore τρια scribitur pro ποσα supra in fine capit. 7. Porro quod ait Constantinus, Pythagoram cum in Aegyptum venisset, & qua a Prophetis olim praedicta fuerant accepisset, ea deinde tanquam sibi a Deo revelata per Italiam divulgasse; parum probabile mihi videtur, Pythagoram quidem in Aegyptum venisse, & ibi arcanos ritus ac caeremonias sacerorum a sacerdotibus accepisse, testatur Porphyrius in ejus vita, & alii complures. Sed & ex libris Mosis Pythagoram multa accepisse tradit Aristobulus, & cum eo Clemens atq; Eusebius. Verum Prophetias Judaeorum illum in Aegypto didicisse, ac deinde Italiam promulgasse, nullus veterum dixit, quod quidem sciam. Ac fortasse hic locus non de Judaeorum, sed de Aegyptiorum Prophetis intelligendus est. Fuerunt enim apud Aegyptios Prophetae, ut notavi ad lib. 5. hiftoriae Ecclesiasticae. Quae res fortasse Constantinum in errorem induxit. Qui cum legisset Pythagoram ab Aegyptiorum Prophetis, id est, sacerdotibus, multa arcana didicisse, id de Hebraeorum Prophetis intellexit.

τα ηδ' εγω τ' προφητων παλαια τονε προλεχθιντα. Scribendum παλαια ποτε ex codice Fuk. Eodem errore τρια scribitur pro ποσα supra in fine capit. 7. Porro quod ait Constantinus, Pythagoram cum in Aegyptum venisset, & qua a Prophetis olim praedicta fuerant accepisset, ea deinde tanquam sibi a Deo revelata per Italiam divulgasse; parum probabile mihi videtur, Pythagoram quidem in Aegyptum venisse, & ibi arcanos ritus ac caeremonias sacerorum a sacerdotibus accepisse, testatur Porphyrius in ejus vita, & alii complures. Sed & ex libris Mosis Pythagoram multa accepisse tradit Aristobulus, & cum eo Clemens atq; Eusebius. Verum Prophetias Judaeorum illum in Aegypto didicisse, ac deinde Italiam promulgasse, nullus veterum dixit, quod quidem sciam. Ac fortasse hic locus non de Judaeorum, sed de Aegyptiorum Prophetis intelligendus est. Fuerunt enim apud Aegyptios Prophetae, ut notavi ad lib. 5. hiftoriae Ecclesiasticae. Quae res fortasse Constantinum in errorem induxit. Qui cum legisset Pythagoram ab Aegyptiorum Prophetis, id est, sacerdotibus, multa arcana didicisse, id de Hebraeorum Prophetis intellexit.

In Caput VII.

τα ηδ' εγω τ' προφητων παλαια τονε προλεχθιντα. Scribendum παλαια ποτε ex codice Fuk. Eodem errore τρια scribitur pro ποσα supra in fine capit. 7. Porro quod ait Constantinus, Pythagoram cum in Aegyptum venisset, & qua a Prophetis olim praedicta fuerant accepisset, ea deinde tanquam sibi a Deo revelata per Italiam divulgasse; parum probabile mihi videtur, Pythagoram quidem in Aegyptum venisse, & ibi arcanos ritus ac caeremonias sacerorum a sacerdotibus accepisse, testatur Porphyrius in ejus vita, & alii complures. Sed & ex libris Mosis Pythagoram multa accepisse tradit Aristobulus, & cum eo Clemens atq; Eusebius. Verum Prophetias Judaeorum illum in Aegypto didicisse, ac deinde Italiam promulgasse, nullus veterum dixit, quod quidem sciam. Ac fortasse hic locus non de Judaeorum, sed de Aegyptiorum Prophetis intelligendus est. Fuerunt enim apud Aegyptios Prophetae, ut notavi ad lib. 5. hiftoriae Ecclesiasticae. Quae res fortasse Constantinum in errorem induxit. Qui cum legisset Pythagoram ab Aegyptiorum Prophetis, id est, sacerdotibus, multa arcana didicisse, id de Hebraeorum Prophetis intellexit.

In Caput VIII.

τα ηδ' εγω τ' προφητων παλαια τονε προλεχθιντα. Scribendum παλαια ποτε ex codice Fuk. Eodem errore τρια scribitur pro ποσα supra in fine capit. 7. Porro quod ait Constantinus, Pythagoram cum in Aegyptum venisset, & qua a Prophetis olim praedicta fuerant accepisset, ea deinde tanquam sibi a Deo revelata per Italiam divulgasse; parum probabile mihi videtur, Pythagoram quidem in Aegyptum venisse, & ibi arcanos ritus ac caeremonias sacerorum a sacerdotibus accepisse, testatur Porphyrius in ejus vita, & alii complures. Sed & ex libris Mosis Pythagoram multa accepisse tradit Aristobulus, & cum eo Clemens atq; Eusebius. Verum Prophetias Judaeorum illum in Aegypto didicisse, ac deinde Italiam promulgasse, nullus veterum dixit, quod quidem sciam. Ac fortasse hic locus non de Judaeorum, sed de Aegyptiorum Prophetis intelligendus est. Fuerunt enim apud Aegyptios Prophetae, ut notavi ad lib. 5. hiftoriae Ecclesiasticae. Quae res fortasse Constantinum in errorem induxit. Qui cum legisset Pythagoram ab Aegyptiorum Prophetis, id est, sacerdotibus, multa arcana didicisse, id de Hebraeorum Prophetis intellexit.

In Caput IX.

τα ηδ' εγω τ' προφητων παλαια τονε προλεχθιντα. Scribendum παλαια ποτε ex codice Fuk. Eodem errore τρια scribitur pro ποσα supra in fine capit. 7. Porro quod ait Constantinus, Pythagoram cum in Aegyptum venisset, & qua a Prophetis olim praedicta fuerant accepisset, ea deinde tanquam sibi a Deo revelata per Italiam divulgasse; parum probabile mihi videtur, Pythagoram quidem in Aegyptum venisse, & ibi arcanos ritus ac caeremonias sacerorum a sacerdotibus accepisse, testatur Porphyrius in ejus vita, & alii complures. Sed & ex libris Mosis Pythagoram multa accepisse tradit Aristobulus, & cum eo Clemens atq; Eusebius. Verum Prophetias Judaeorum illum in Aegypto didicisse, ac deinde Italiam promulgasse, nullus veterum dixit, quod quidem sciam. Ac fortasse hic locus non de Judaeorum, sed de Aegyptiorum Prophetis intelligendus est. Fuerunt enim apud Aegyptios Prophetae, ut notavi ad lib. 5. hiftoriae Ecclesiasticae. Quae res fortasse Constantinum in errorem induxit. Qui cum legisset Pythagoram ab Aegyptiorum Prophetis, id est, sacerdotibus, multa arcana didicisse, id de Hebraeorum Prophetis intellexit.

In Caput X.

τα ηδ' εγω τ' προφητων παλαια τονε προλεχθιντα. Scribendum παλαια ποτε ex codice Fuk. Eodem errore τρια scribitur pro ποσα supra in fine capit. 7. Porro quod ait Constantinus, Pythagoram cum in Aegyptum venisset, & qua a Prophetis olim praedicta fuerant accepisset, ea deinde tanquam sibi a Deo revelata per Italiam divulgasse; parum probabile mihi videtur, Pythagoram quidem in Aegyptum venisse, & ibi arcanos ritus ac caeremonias sacerorum a sacerdotibus accepisse, testatur Porphyrius in ejus vita, & alii complures. Sed & ex libris Mosis Pythagoram multa accepisse tradit Aristobulus, & cum eo Clemens atq; Eusebius. Verum Prophetias Judaeorum illum in Aegypto didicisse, ac deinde Italiam promulgasse, nullus veterum dixit, quod quidem sciam. Ac fortasse hic locus non de Judaeorum, sed de Aegyptiorum Prophetis intelligendus est. Fuerunt enim apud Aegyptios Prophetae, ut notavi ad lib. 5. hiftoriae Ecclesiasticae. Quae res fortasse Constantinum in errorem induxit. Qui cum legisset Pythagoram ab Aegyptiorum Prophetis, id est, sacerdotibus, multa arcana didicisse, id de Hebraeorum Prophetis intellexit.

τα ηδ' εγω τ' προφητων παλαια τονε προλεχθιντα. Scribendum παλαια ποτε ex codice Fuk. Eodem errore τρια scribitur pro ποσα supra in fine capit. 7. Porro quod ait Constantinus, Pythagoram cum in Aegyptum venisset, & qua a Prophetis olim praedicta fuerant accepisset, ea deinde tanquam sibi a Deo revelata per Italiam divulgasse; parum probabile mihi videtur, Pythagoram quidem in Aegyptum venisse, & ibi arcanos ritus ac caeremonias sacerorum a sacerdotibus accepisse, testatur Porphyrius in ejus vita, & alii complures. Sed & ex libris Mosis Pythagoram multa accepisse tradit Aristobulus, & cum eo Clemens atq; Eusebius. Verum Prophetias Judaeorum illum in Aegypto didicisse, ac deinde Italiam promulgasse, nullus veterum dixit, quod quidem sciam. Ac fortasse hic locus non de Judaeorum, sed de Aegyptiorum Prophetis intelligendus est. Fuerunt enim apud Aegyptios Prophetae, ut notavi ad lib. 5. hiftoriae Ecclesiasticae. Quae res fortasse Constantinum in errorem induxit. Qui cum legisset Pythagoram ab Aegyptiorum Prophetis, id est, sacerdotibus, multa arcana didicisse, id de Hebraeorum Prophetis intellexit.

ἡνωμένοι ἐλαμψότες, οὐδὲ κρίσιμι μόνι κατ' αὐτὰ. Tamen viri docti ex suis codicibus jam pridem emendarunt ἀναμίνεν, quam emendationem in libris etiam Turnebi ac Savilij reperi. Codex Fuketianus habet ἀνακαίνεν.

Pag. 581. ἰνὸν μὲν οὐκ τὸ τοῦ Θεοῦ δόγμα. Intelligit decretum Dei de hominis adumptione, seu de Incarnatione, per quam hominum vita reparata est. Apparet igitur capita recte à nobis digesta esse. Nisi quis fortasse ad hæc usque verba capitulo. extendere voluerit, quod libens concesserim.

ὡς ἐκείνω φιλῶ ὑμᾶς. Rob. Stephanus in variis lectionibus, quas ad calcem editionis suæ annovit, monet hunc locum in quibusdam codicibus ita legi, ὡς ἐκείνω φιλῶ ὑμᾶς ἰσχυρῶς. Quæ sine dubio vera scriptura est. Ait enim Constantinus, naturalis quidem generationis modum omnibus notum esse: generationis autem divinæ rationem paucos admodum cognoscere, quos Deus peculiari benevolentia profecutus fuerit. Certe in codice Regio legitur φιλῶ. In schedis autem scribitur ὡς ἐκείνω φιλῶς. Sed codex Fuk. Turnebi ac Savilij veram lectionem exhibent.

πλὴν αἰτίαν αὐτῶν τῆς σωτηρίας. Malo consilio Genevenses duas postremas voces in textum admiserunt, ex conjectura Scaligeri, ut ad marginem annotaret. Sed eas rejiciendas esse satis apparet. Nam & sensum omnem hujus loci perturbant, & in scriptis codicibus non leguntur.

πλὴν δὲ σωτηρίαν τῶν αἰτίων. Nihil hoc loco vidit Christophorfonus. Atqui facillimum erat animadvertere, hic legendum esse τὸ αἰτιῶν. Comparat enim hic Constantinus filium cum conservatione, & Patrem cum Servatore. Quemadmodum igitur Pater quidem est causa Filij, filius vero effectus seu τὸ αἰτιῶν. Sic Servator quidem causa est salutis omnium rerum, salus vero est effectus seu τὸ αἰτιῶν Servatoris.

αἰτία μὲν υἱοῦ ἢ πατρὸς, αἰτιῶν δὲ ὁ υἱός. Veteres Theologi præsertim apud Græcos, unam in Trinitate personam, Deum scilicet Patrem, causam esse dicebant; duo vero causata, Filium nempe & Spiritum sanctum. Sic Athanasius in questionibus secundis cap. II. & 12. ὁ δὲ υἱὸς ὡς ἔστιν αἰτία, ἀλλ' αἰτιῶν τῶν. Ita etiam Joannes Damascenus in libro I. de Imaginibus non longe ab initio: Ἰμᾶγοι, inquit, Dei invisibilis est τοῦτε Filium, qui in seipso Patrem gerit, & in omnibus idem cum illo est, præter unum id quod ab eo tanquam a causa est. Naturalis enim causa est Pater, ex qua Filius proficiscitur. Sed & Gregorius Naz. in oratione 29. quæ est de dogmate, Patrem causam esse Filij & Spiritus sancti diserte asserit. Ex Latinis vero Marius Victorinus in libro primo adversus Arium perinde locutus est. Sed major, inquit, Pater: quod ipse dedit Filio omnia, & causa est ipsi Filio ut sit, & isto modo sit. Supra autem idem Victorinus dixerat, Filium quidem causam esse principalem omnium rerum, sed Patrem præcausam esse, eò quod Filij causa sit.

ἢ μὲν προαιρισί, τῆς καθόλου. Nihil hic mutant codices nostri. Ego tamen libentius legerem τῆς καθόλου. Id est, adventus Dominici.

ἀσωμάτου φανέρωσιν. Scribendum videtur φανέρωσιν, ut legit Christophorfonus. Alludit enim Constantinus ad locum Pauli Apostoli, in quo Chri-

stus splendor gloriæ Dei Patris appellatur. Certe in Fuk. & Savilij libro φανέρωσιν scribitur.

αἰγλίησα ἀεγσερῶ. In codice Regio ad marginem adscribitur λαμψότες, quod scholion est vocis αἰγλίησα. Frustra igitur & Scaliger & ceteri emendatores legunt αἰθρηῶσα. Porro hæc Constantini narratio sumpta est ex libris Apocryphis, qui Spiritum sanctum sub columbæ specie in Mariæ sinum descendisse referebant, prout Angelus ei prædixerat. Ac fortasse in Evangelio Hebræorum hæc ita narrabantur. Sed Christophorfonus columbam hic intellexit, quam Noe olim ex arca dimiserat: eamque figuram fuisse Spiritus sancti, qui in Mariam virginem quandoque erat illapsurus. Ego vero mallem hic legere αἰγλίησα ἀεγσερῶ οἷα ἢ πάλαι ἐν τῆς νῆος λαμψότες ἀεγσερῶσιν, &c. Ita sensus erit apertus & elegans.

ὕμναιον. Post hanc vocem punctum apposui ex auctoritate codicis Regij, quod cum non animadvertisset Christophorfonus, totam hujus loci sententiam corrupit, vocibus aliquot adjectis. Sic enim legit ὑμναιον, οἰκονομοῦσα ἢ ἐκ ἀσφαλείων σοφία τῷ Θεῷ δημιουργοῦ. Codex tamen Fuk. hanc Christophorfonis lectionem ac distinctionem plane confirmat; nisi quod habet τῷ Θεῷ σοφία. Sicut & liber Turnebi.

τὰς πολιτικάς ἀρετάς. Philosophi duas virtutum species faciunt; alias πολιτικάς, quas hoc loco πολιτικάς appellat Constantinus; alias θρησκευτικάς, quæ scilicet animum nostrum perducunt ad Dei contemplationem. Unde ex discipulis Pythagoræ, alij πολιτικοί, alij σεβαστικοί dicti, ut docet vetus auctor de vita Pythagoræ in Bibliotheca Photij cap. 259. Porro in codice Fuk. hic locus ita legitur, διδάσκουσα τοὺς φοιτηταί. οὐ τὰς πολιτικάς λεγομένας ἀρετάς διδάσκουσα ἐκμανθάνει, ἀλλὰ τὰς εἰς τὸν Θεὸν κόσμον ἀγαθοῦς ἀρετάς, ἃς τὸ πλὴν τῶν αἰτίων κατὰ τὰ αὐτὰ ἡδυσταίως ἔχοντες, &c. Ita etiam legitur in libris Turnebi ac Savilij. Verum assentior Savilio, qui cum hanc lectionem ad oram libri sui adscriptisset, eam postea delevit hac annotatione subiecta: Lectio vulgata retineri potest paucis immutata.

ἀντὶ μὲν τῆς βρώσεως. Scribendum est proculdubio τῆς βρώσεως. Mox emendavi ex codice Regio ἀντὶ δὲ παρίσεως. Atque ita codex Savilij. Paulo ante mallem scribere τὰ γὰρ τοὺς ἐπιεργαστημάτων, &c.

τὸ δὲ φῶς αὐτοῖς ἀνάσαι. Lego τὸ φῶς. In schedis Regij & in libro Savilij legitur εἰ δὲ φῶς, &c. Sed Fuk. codex habet εἰ τι.

καταροῦν τι. Christophorfonus hic ἀπο' κρινεῖ subaudit verbum ποιῶνται. Quod licet non damno, tamen necessarium non videtur. In codice Fuk. ita legitur hic locus ἀρετῶν ἀσπαζόμενοι; λέω ὁ πορτοῦ βίβλ. ἀνθρηπίνων ἢ θῶν ἐκβεβλήτων οὐδὲν γὰρ, &c. absque illis vocibus πλὴν ὑπὲρ πάντων ποιουμένων ἀρετοῦν.

ἀσπαζόμενοι. Post hoc verbum deesse videntur nonnulla. Neque enim sensus constare potest, nisi addideris hæc verba ἀντὶ τῆς ἀδικίας λέω ὁ πορτοῦ βίβλ. Quam scripturam in interpretatione meam sum lecutus.

πλὴν αὐτῶν διαγωγῆς ἀνάσαι. Non dubito quin legendum sit πλὴν αὐτῶν ἀνάσαι. Quod ex sequentibus manifeste convincitur. Causam enim affert Constantinus, cur Christus, qui morbos ac vitia

hominum curaturus advenerat, & beatam ac felicem in caelo vitam nuntiaturus, tot miracula in terris patrare, cecis oculos, agris salutem, mortuis vitam restituere voluerit. Id igitur ab illo factum esse dicit in gratiam eorum qui sunt tardioris ingenij; ne dubitare possent de ipsius virtute atque potentia, cum tot miracula patraci cernerent. Hi sunt quos paulo post φάλοισιν nominat.

διὰ φάλοισιν ἀμειβόμενοι. Hunc locum feliciter mihi videor restituisse, cum Scaliger Bongarsius alijque quorum emendationes ad marginem editionis Genevensis leguntur, nihil in eo viderint. Ego verò nulla propemodum mutatione, locum pristino nitenti ita restitui: διὰ φάλοισιν, ἵνα μὴ εἰς ἀμειβόμενοι. Qua lectione nihil verius. Codex quidem Fuk, cum Scaligeri & Bongarsij lectione consentit. Verum jam multis ex locis deprehendi, hujus codicis fidem interdum vacillare. Idque vel unus hic locus satis evincit.

ἵνα οἱ εἰς ἡπίους. Scribo ἵνα οἱ εἰς πῶς μὴ ἀλοφύχια, &c.

τοὺς ἀρτοὶ ποσῶ. Nihil opus erat emendatione doctorum virorum, qui corrigunt ποσῶς; cum ποσῶ etiam dici possit adverbialiter pro ἐπὶ ποσῶν. In codice tamen Fuk, ac Turnebi scribitur ποσῶς.

In Caput XII.

Pag. 584. ἀλλ' ἐρεῖται. Ab his verbis inchoandum est cap. 12. De his qui hoc mysterium non cognoverunt, & quod voluntaria eorum ignorantia, &c. Nam haec tenus egit Constantinus de Domini adventu, & cujus rei causa Christus in terras descenderit. Nunc verò agit de ijs qui hoc mysterium ignorarunt.

τίς δὲ ἐστὶν ἀποστολικὸς λόγος. Nolim scribere ἐπὶ δὲ ἐπὶ, &c. Affert enim Constantinus duas causas cur Gentiles praedicationem Christi non susceperunt.

τοὺς ἀποστολικὸν ἔχον ἀποστολικὸν. Eleganter Graeci dicunt ἀποστολικὸν ἔχον, de ijs qui vitam suam ad optinam ejusque imitationem instituerunt. Nam qui in virtute magnos progressus facere voluerint, aliquid sibi ob oculos proponere debent, quem imitentur. Ita Julianus Imperator ad aemulationem Principis Marciaei suos effingebat & mores, ut loquitur Amm. Marcellinus.

καθὰ φιλοδοξία καὶ θαλάσσιον. Scribendum est καθὰ φιλοδοξία, ut legitur in codice Fuk. In quo etiam scribitur ἀλλ' ἴσως τε ἢ optime.

ὅς ἡμεῖς ἐμαρτύρησιν. Non dubito quin scribendum sit ὅς ἡμεῖς ἐμαρτύρησιν, quod miror à Christophorono alijque animadversum non fuisse.

Pag. 585. πειρασθὲν μὲν ἀπὸ τοῦ μαρτύρου. In libris Scaligeri, Bongarsij & Gruteri, hic locus ita legebatur ἀναστασιασθὲν δὲ ἀπὸ τῆς μάχης φηρομένης ἀπὸ τοῦ μαρτύρου. Quam scripturam etiam in codice Fuk, reperi. Savilius verò in libro suo ita emendavit ἀναστασιασθὲν τε δὲ ἀπὸ τῆς μάχης φηρομένης ἀπὸ τοῦ μαρτύρου, &c. Atque ita legit Christophoronus. Sed vulgata lectio, quae in codice Regio & in schedis habetur, meo judicio longe praestat.

ἢ τελευτῆ πλήρης. Proculdubio scribendum est ἢ τελευτῆ πλήρης, ut sensus sit absolutus. Porro hic locus de martyribus, elegantissimus est.

ἵνα εἰς τὴν θυσίαν. Et hic locus imprimis notandus est, de Missae sacrificio, quod in memoriam atq;

A honorem martyrum offerrebat Deo. Sic enim explicanda sunt haec verba: θυσία τοῖς ἀδελφοῖς ἀποτιθέμενοι, quae non intellexit Christophoronus. Neque enim Christiani sacrificium martyribus offerrebant: sed soli Deo; gratias ei agentes; quod sibi martyrij corona donasset, ut scribit Augustinus in libro 8. de civitate Dei capite ultimo. Et haec est quam Constantinus hoc loco θυσίας τῶν μαρτύρων appellat. Verum quia ad memorias & sepulchra martyrum Christiani incrementum hoc sacrificium Deo offerrebat, ut ob martyrum praemia & coronas atque victorias ei gratias agerent; ideo Constantinus honorem hunc martyribus habitum esse dicit.

ἢ τὰ συμποσία. De his Christianorum convivij, quae ad sepulchra martyrum fiebant, loquitur idem Augustinus in loco citato his verbis: Quicumque etiam epulas suas eo deserunt, quod quidem à Christianis melioribus non fit, & in plerisque terrarum nulla talis est consuetudo; tamen quicumque id faciunt, quas cum apposuerint, orant, & auferunt ut videntur, vel ex eis etiam indigentibus largiantur, sancti caritati eas volumus per merita martyrum, &c. Porro haec convivium initio quidem sobria fuerat ac modesta. Postea verò in peius proficiente licentia, ad ebrietatem & lasciviam discessit. Atque idcirco plerisque in locis penitus extincta sunt teste Augustino in Epistola 64. In codice Fuk, scriptum est εὐχολογία τα δὲ πᾶσι τῶν συμποσίων &c. non παλιν ut habent vulgatae editiones.

In Caput XIII.

ἢ τὸ μέγεθος. Malim scribere ἐν τῷ, ut in libro Moraei ad marginem emendatum inveni. Atque ita scribitur in codice Fuk.

κατὰ πῶς ἐκάστου πίσιον. Scribendum videtur κατὰ πῶς ἐκάστου πίσιον.

οὐχ ἢ ἀπὸ τῶν νόμων διὰ ταῖς. Malim scribere οὐχ ἢ ἀπὸ τῶν νόμων διὰ ταῖς, αὐτὰ ἢ τῶν νόμων. τὸν μὲν γὰρ ἀπὸ πάντων νόμων. Post has voces, multa desunt, ut patet ex titulo capitis. Nos ex corrupto ac mutilo loco qualemcumque sensum elicere maluimus, quam cum Christophorono totum expungere. Savilius quoque in libro suo totam hanc periodum usque ad illa verba τῶς δὲ θείας ἀναστήτης, delevit. Certe in codice Fuk, tota illa periodus non habetur.

In Caput XIV.

τὰ δὲ ἡμέτερα. Christophoronus legisse videtur τὰ δὲ ἡμέτερα, quod magis placet.

εἰ γὰρ ἡμεῖς ταῦτα ἐποιήσωμεν, οὐδὲ ἀπὸ τῶν ἡμεῶν ἀπὸς κέντος ἀν' ἐκείνῳ ἀμύλοισιν. Id est, Si res quae generantur aequales sunt Deo, praecertum quo eas fieri iussit, ipsi utique non conveniret. Aequalis enim in aequalem sui imperiumque habere non potest. Facillit igitur emendatio doctorum virorum, quam etiam in codice Fuk, & in libro Moraei reperi: εἰ γὰρ ἡμεῖς ταῦτα ἐποιήσωμεν, οὐδὲ ἀπὸ τῶν ἡμεῶν ἀπὸς κέντος ἀμύλοισιν, &c. Verum si ita legeris, nullus est sensus: nec frequentia cum antecedentibus cohaerebunt. Christophoronus quidem in suis libris ita repererat, ut ex versione eius apparet. Sed vulgata lectio, Regij codicis & veterum schedarum auctoritate fultur.

ἢ δὲ οὐχ ὅτι πάντων. Musculus legisse videtur ἐν χειρῶσι, quod valde probro, vertit enim: Quomodo autem omnium comparatio non ridicula est, &c. Certe aut ita legendum est, aut ita intelligendum. Constantinus enim exæquationem illam omnium retum, vocat confusionem.

εἰ τὰ γὰρ θεῖα συγκρίσει. Scribendum proculdubio συγκρίσειτο. Sic enim argumentatur Constantinus. Ne caelestia quidem, inquit, conferri possunt cum Deo. Quanto minus terrestria & bruta animalia. Hic est sensus hujus loci. Scripti tamen codices Christophoroni, Savilij, Gruteri & Fuk. hunc locum ita exhibent: Ἰσοκροτομομένης τῆς τοῦ θεοῦ τιμιότητος. τῆς ὅτι σφίσι τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὰ γὰρ θεῖα συγκρίσει. Quæ lectio melior mihi videtur & elegantior.

τὸν κινῶν ἀπὸ πολλῶν ἀγαθῶν φωνῇ. Alludere videtur ad ea quæ leguntur in Apocalypsi cap. 2. & 3. ubi Deus dicitur: *Vincenti dabo coronam, &c.* Certe Christiani hominis vita athleticè comparari solet, ut passim occurrit in Epistolis Pauli. Vox autem φωνῇ abundat more græco, ut norunt Græci sermonis periti.

πῶς ἐπιβραβεύει. In codice Regio scribitur πῶς ἐπιβραβεύει, quemadmodum etiam Rob. Stephanus in varijs lectionibus annotavit. Lego itaque πῶς ἀξίαν cum Christophorono, Scaligero, Grutero & alijs; vel πῶς ἐπιβραβεύει, quod ad vestigia scriptæ lectionis propius accedit. In codice Fuk. scribitur καὶ πῶς ἀξίαν.

In Caput XV.

ταῦν τῶν σωτηρίων. Scribendum videtur τῶν τῆς σωτηρίας π. ut in margine editionis Genevensis adnotatum est. Possis etiam scribere τῶν τῶν πατρῶν. Error enim ex compendiosa scribendi ratione ortus videtur. Certe in codice Regio, Fuk. & in schedis hoc loco scribitur ερς.

τῶν πτωκῶν καὶ τῶν βιοφιλῶν. Christophorus hunc locum ita vertit: *Et ex illis qui ad temporis hominum vita adjumento fuerunt, longe optimos advocasse ad se.* Sed quis unquam ita locutus est, τοὺς ἀρίστους τῶν βιοφιλῶν. Quare non dubito, quin locus ita distinguendus & corrigendus sit, καὶ καλίστας ἀπὸ τῶν τῶν ἀρίστους τῶν πτωκῶν καὶ τῶν βιοφιλῶν. Id est, *Optimis illius temporis viris ad se convocatis, mississimam doctrinam tradidit.* In libro Fuketij ac Turnebi legitur τῶν πτωκῶν.

ἢ δὲ ἐλεάζειν ἡμῶν. In libro Turnebi ac Moræi emendatur ἐλεάζειν καὶ ἡμῶν πατρῶν, &c. Codex autem Fuk. ἢ δὲ ἐλεάζειν καὶ ἡμῶν πατρῶν rectius scriptum habet.

τὸ μετ' ἐπιλόγου. In editione R. Stephani excusum erat τὸ μετ' ἐπιλόγου τῆς φρονήσεως μέτριον, quam scripturam confirmat etiam Regius codex & Fuk. & schedæ. Sed in libro Moræi emendatum inveni μετ' ἐπιλόγου, quam emendationem nescio cur Geneveses in textum admisserunt. τῆς φρονήσεως μέτριον, idem est quod μετρίως φρονεῖν. Paulus Apostolus dicit *sapere ad sobrietatem.*

ἐπισημαίνω τινὰ τοῦ πατρῶς. Malim scribere ἐπισημαίνω, ut in margine editionis Genevensis adnotatum est. Hujusmodi enim calamitates, quæ vitis bonis interdum contingunt, visitationes Dei vulgo vocare consuevimus. Christophorus tamen vulgatam scripturam secutus, mandatum vertit.

τὰ ἀλλοθῶς καὶ τὰ ἀγαθῶν. In libro Moræi vir doctus ad marginem emendavit τὰ ἀγαθῶν, quod non displicet. Multa enim in hac oratione sunt Platonica.

Ἐπιφάντινα ἐπιφοιτῶν. Lego Ἐπιφάντι, ut est in libro Moræi; in quo etiam emendatur τινὶ ἐπιφοιτῶν non male. In codice etiam Fuk. scribitur Ἐπιφάντι τινὶ ἐπιφοιτῶν.

πάντα τὰ ἀδικῶν χειρῶν καταρξάντα. Hic locus ex Fuk. ac Turnebi libro ita restituendus est, ὁμοθετῶν διαρρήδην, πάντα τὰ ἀδικῶν χειρῶν καταρξάντα, &c. Quod autem sequitur ἢ ἄποδ' ἢ καταρξάμεθον ἀδικεῖν ἐπιφάντινα, mallem equidem scribere ἀναπαυεῖν ἐπιφάντινα.

μυρίσθου γὰρ ὄντος τῶ ἀδικεῖν κακοῦ. In libro Moræi vir doctus ad marginem annotavit hæc verba, *σωκρατικὸν ἐπὶ ἀδικίας.* Multa certe in hac oratione ex Platonis Philosophia desumpta sunt, quæ eruditus lector per se ipse poterit agnoscere.

τῶ δ' ὑποπέσω τῶ θεοῦ ἐξέλω. In codice Fuk. ac Turnebi legitur ἐξόν.

αὐτὸς ἐκ τῶ βουθεῖν. Scaliger, Gruterus alijque emendarunt βουθεῖν θεῶν θάρρους, quam emendationem etiam in libro Moræi scriptam reperi. Posset etiam scribi βουθεῖν ἐμῶν, rejeclis duabus ultimis vocibus, quas parum necessarias hic esse nemo non videt. Sed codex Fuk. plane consentit cum libris illis Scaligeri & Gruteri.

μάχη δ' ἐμῶν. Non dubito quin scribendum sit ἐμῶν γὰρ μάχη μὴ ἐμῶν, ubi ἐμῶν positum est pro eis, vel pro ἐμῶν ὄντων. Verum Interpres qui hanc Constantini orationem Græce vertit, parum peritus fuit linguæ Græcæ, nec satis diligens, ut ex pluribus locis apparet. Reddit hic rationem Constantinus, cur cultores summi Dei nunquam velint se ipsos ulcisci, & vim vi repellere. Nam si id facerent, inquit, pugnarent quidem cum adversario, verum incerti essent de victoria. At si se minime defenderint, tunc certissimam habent victoriam, Deo scilicet pro ipsis pugnante. Hic est sensus hujus loci, quem miror à Christophorono perceptum non fuisse, nec à Musculo.

μόνον θεοῦ ἐνύματι. Scribendum μόνον, ut in libro Moræi emendatum inveni. Et paulo post lego παραχρημαίνον ὄντων, ut est in eodem libro. Subauditur enim θαλάσσης. In codice Fuketij & in veteribus schedis legitur μόνον θεοῦ ἐνύματι.

ἰοτιθεῖν δὲ καὶ τὸ μὴ μετὰ μίλην ἐπὶ τῆς πίστεως. In codice Fuk. scribitur μὴ μετὰ μίλην ἐπὶ.

ἠνίκά ἀν τις ἀποσπίπτοι πείρα κακῶν. Malim scribere πείρα in nominativo. Id enim multo elegantius mihi videtur. Mox legendum est proculdubio καὶ τὸ ἀποσπίπτον ἔχει, &c. Subauditur enim verbum ἀποσπίπτον, quod paulo ante processit. In codice Fuk. & in schedis scribitur ἠνίκά ἀν τις ἀποσπίπτη πείρα κακῶν, καὶ τὸ ἀποσπίπτον ἔχει, &c.

τὸ ἀπὸ τῆς ὀψων. Ad oram codicis Moræani emendatur τὸ ἀπὸ τῆς ὀψων. Quam lectionem secutus est Christophorus. Atque ita scribitur in codice Fuketij.

καὶ δὲ. Lego ἄποδ' ἢ τὸ μετὰ μίλην, ubi ἄποδ' adverbialiter sumitur pro ἀπὸ τῆς.

In Caput XVI.

καὶ τῆς ἀδικίας. In libro Moræi ad marginem emendatur καὶ ὡς τὰ τῆς ἀδικίας, &c. quam scripturam in

pag. 587.

pag. 588.

pag. 589.

interpretatione sua expressit Christophorus. A Mihi hæc locutio parum Græca videtur. Itaque malim scribere ἐν τῷ τῆς ἀδελφίας. Codex tamen Fuk. habet ἡ ἀδελφία τῆς, &c.

ἐπὶ πῆλι τε ἡρόμεν. Ait Constantinus se excidium & vastitatem duarum olim potentissimarum urbium, Memphis scilicet & Babylonis, coram spectasse. Quærendum igitur est à nobis, quonam tempore Constantinus ad ea loca profectus sit. In Ægyptum quidem juvenis admodum profectus est, cum in Diocletiani comitatu militaret, & obsidis instar ab eo teneretur. Multis enim annis Diocletianus in Ægypto bellum gessit adversus Achilleum qui in Ægypto rebellaverat, ut scribit Eutropius. Ex Ægypto postea Constantinus una cum Diocletiano venit in Syriam, & per Palestinam provinciam transfivit, ubi primum ab Eusebio visus est, ut ipse testatur. Venerat autem Diocletianus in Syriam, ut Galerium Cæsarem qui cum Persis bellum gerebat, B copius suis adjuvaret. Manfisque diutius in Syria, ut pacem cum Persis componeret, quemadmodum discimus ex historia Petri Patricij. Tunc igitur Constantinus Babylonis rudera & reliquias spectare potuit.

ἡ μωσις. Hunc locum sola transpositione corruptum esse existimo. Sensus enim apertissimus est, si verba restitueris in hunc modum: μέμνη ἡρόμωται ἢ τῷ δωματωτάτου τότε Φαραὼ ὑπεροψία ὃν μωσις κατὰ τὴν θείαν ἀφῶσιν κατῆδραυσε, &c. Quid his verbis planius? ὑπεροψία hic est gloria, τὸ κωχνημας qua scilicet sese efferebat Pharaos. Facessat igitur conjectura Christophoroni, Gruteri & aliorum. Et hæc quidem olim fuit conjectura nostra de hujus loci lectione. Sed postea Fuketianum codicem naçti, veram ac germanam lectionem deprehendimus. Sic enim in eo legitur: ἐπὶ πῆλι τε ἡρόμεν. τῆς οἰκτρῶταις τῷ πύλειον ἡ δὲ υἱοῦς μέμφει ἡρόμωται δὲ μωσις κατὰ τὴν θείαν ἀφῶσιν κατῆδραυσε, &c. Atque ita plane legitur in codice Turnebi & Gruteri, nisi quod distinctio illa quam posuimus, propria est codicis Fuk. in quo post μέμφει punctum apponitur. μέμφει igitur in genitivo dixit Interpretes hujus orationis, cum μέμφεις dicere debuissent. Sed & οἰκτρῶταις ponitur pro οἰκτρῶταις. Porro juxta hanc lectionem, solam Memphin à se visam esse ait Constantinus, quod equidem verius puto. Neque enim Babylonem unquam videre potuit, quippe qui nunquam in Assyriam penetraverit. In schedis Regiis ita legitur hic locus τῆς οἰκτρῶταις τῶν πύλειον τῶν μέμφει ἡρόμωται &c. ut in vulgatis editionibus. In codice autem Regio ἡρόμωται legitur ut edidit Stephanus. Savilius verò in libro suo hunc locum ita emendavit, πύλειον τῶν μέμφει ἡρόμωται ἡρόμωται δὲ μωσις, &c. Sed frigidum esset illud μέμφει ἡρόμωται, nec cum sequentibus cohærens. Quid quod nec Christophorus ea verba in interpretatione sua retinuit.

ὃν ὑπεροψία κατῆδραυσε. Christophorus vertit: Quem insolentia elatum perfregit. Ex quo apparet, eum supplevisse ἡρόμωται aut quid simile. Sed nihil opus est hac emendatione, cum ὑπεροψία in nominativo accipi possit. Certe in omnibus nostris codicibus Reg. Fuk. & schedis legitur absque ἰώτα subscripto. Sic infra loquitur capite 19. ἡ ἀγῶσι τὰς ψυχὰς τῶν ἀδελφῶν ἡδραυσε, &c.

καθ' ἑαυτοὺς μένον. Scribendum videtur ἡρόμωται πύλειον. Mox ubi legitur ἡρόμωται λιτανία, malim scribere ἡρόμωται. In codice Fuk. & in schedis Reg. giis legitur πεφραγμένον τε ἡ καθ' ἑαυτοὺς μένον. Nec displicet Savilij conjectura, qui πεφραγμένον & καθ' ἑαυτοὺς μένον emendavit.

In Caput XVII.

ἡ φιλοσόφους. Omissa hic videtur esse particula, quæ adjecta longe elegantior fiet oratio. Scribo igitur ἡ τοῖς σοφοῖς ἢ ἡ φιλοσόφους, id est, seu sapientes, seu Philosophos malis dicere.

Δανιὴλ δὲ. Postquam de Ægyptiis & de Memphin excidio dixit, transit ad Assyrios & ad Babylonis vastationem. Et occasione quidem Ægyptiorum, Mosis laudationem inferuit. Nunc verò de Assyriis agens, Danielis laudes exequitur, qui apud Assyrios seu Babylonis captivus vixit.

ὁ Δανιὴλ καταφρονήσας. Post hæc verba antiquarius qui codicem Regium descripsit, offensus mendorum multitudine quibus exemplat scatebat, hic finem scribendi fecit. Atque hoc testatus est his verbis ad imam paginam appositis... ἡ τοῖς σοφοῖς πύλειον τῶν μέμφει ἡρόμωται κατῆδραυσε, ὅτι μὴ δὲν ἰγῆαις ἐδὴν τῶν ἀποστολῶν, καθὼς ἐστὶ τῶν ἀποστολῶν ἐστὶ τῶν ἀποστολῶν τῶν ἀποστολῶν. ἀναίρεθῆσιν κεραιὸν βολῆ. Nescio unde hæc hanc sit Constantinus, qui regnum Assyriorum fulminis jactu destructum esse scribit; quod quidem alibi legere non memini. Sed neque id satis intelligo. Homines enim & atces & civitates fulminis jactu destrui possunt, ut de Phlegyis Poetz fabulati sunt; Regnum verò quomodo fulminibus aboleri possit, equidem non video. In manuscriptis codicibus Fuk. & Turnebi, & in schedis Regiis scribitur κεραιὸν βολῆ.

ἔξαισιος ἀφῆτας. Constantinus latine virtutes dixit; quam vocem in sacris libris sumi solere pro miraculis nemo nescit. Male Interpretes hujus orationis ἀφῆτας vertit, cum δῶκε μωσις potius vertere debuisset.

ὄπκινδων σοφῶνα. In codice Fuk. hic locus ita distinguitur: δὲ καθὼν ὄπκινδων σοφῶνα δὲ τῶν σοφῶν, &c.

ἔπεισαν αὐτόν. Scribo ἔπεισαν αὐτόν, ut in libro Morzi ad marginem emendatur. Ceterum hæc narratio adversatur Scripturæ sacræ. Neque enim Magi Daniele accusasse dicuntur in sacris voluminibus, sed Satrapæ: nec Cambyses vocatur is qui Danielem bestiis objici jussit, sed Darius Medus, de quo varie sunt Chronologorum sententiae. Nam plerique Cyaxarem hunc esse volunt, Alypæ filium. Scaliger verò Nabonidum esse contendit; cujus opinioni suffragatur Petavius nostræ. Quorum consensum magni facio. Nam cum in plerisque dissentire soleant, ubi eumque eos convenire viderimus, maximum veritatis argumentum est. Eorum tamen sententiæ refragari videtur Abydenus in historia Assyriorum. Hic enim scribit, Nabucho donosorum paulo ante mortem divino Numine afflatus prædixisse Babylonis, urbem ipsorum non multo post esse perituram. Malum enim Persam venturum esse, qui ipsis jugum servitutis imponat. Eius verò adjutorem in expugnatione urbis futurum Medum, Assyriorum gloriam.

Sic enim interpretor verba illa Abydeni ε δὴ συναι- A
νωμαίως μὴδης. Græca certe verba nihil aliud sonant,
quàm id quod dixi. Quod si Medus focius atque au-
xiliiator fuit Cyri in expugnanda & in servitutem re-
digenda Babylone, Medus utique non est Nabonnidus.
At Scaliger qui Darium Medum vult esse Nabonnidum,
Abydeni verba sic explicat; culpa Me-
di eam calamitatem eventuram esse Babyloniis. Ver-
rùm Abydenus non dixit: ε δὴ αὐτῶν, sed συναίρωσι:
quo verbo societas & communio alicujus facti cum
altero significatur. Sic Filius Dei συναίρωσι dicitur,
quia una cum Patre omnium rerum auctor est. Con-
stat igitur ex Abydeni verbis, Medum non esse Na-
bonnidum.

πάντας γδ ἐν γῆ. Malim scribere in nominativo
πάντας γδ ἐν γῆ κοσμίωτας, ἢ σωφροσύνας ἀρετῆ συναί-
ρωμένη, τιθασαύτους ἀπειράτους. Id est: tanta vis est pre-
cætionis, ut immanissimas bestias mansuefecerit. Certe
in codice Fuk. legitur: ἐν γῆ κοσμίω, ἢ σωφ. ἀρετῆ συναί-
ρωμένη, &c.

ἢ ἰδὼν τὸ ἀείδρα. In codice Fuk. & in schedis scri-
bitur ἢ ἰδὲν.

In Caput XVIII.

τῶν ἀλλοδαπῶν τι μαρτυρεῖον. Codex Fuk. & sche-
dæ scriptum habent μαρτυρεῖον. rectius. Neq; enim
unum duntaxat testimonium affert Constantinus,
sed duo.

ἵππεων τὸ ἀπὸ μῶν. Amplector emendationem
doctorum virorum, quam etiam in Moræi libro re-
peri, ἵππεων τὸ ἀπὸ μῶν. Ita certe Fuk. codex & schedæ.
τῆ ἡλ. θιόπρωτι melius dixisset εἰς τὸ πῶ ἡλ. θιόπρωτι.

pag. 592. ἢ θείας ἐπιπολαίοντες ἡρομένη μεση. Quicumque

ex Christianis Scripioribus Sibyllarum oracula ad
confirmationem Christianæ fidei protulerunt, ii
necesse habuerunt idem de Sibyllis dicere quod
Constantinus; eas scilicet divino quodam spiritu
afflatas de Christo prædixisse. Ita Justinus in ora-
tione parænetica ad Græcos: ἔσαυ δὲ ὑμῶν ἱεραδὸς πῶ
ἐρθεῖν θιόθεσαν ἐν μέρις αἰῶν. τῆς παλαιᾶς σέβλλης
ἐκ τῆς ὁμοιωτικῆς ἐπιπολαίας εἰς τὴν ἡμετέραν θιόθεσαν
μαρτυρεῖον, &c. Quibus consona scribit Augustinus
in lib. 18. de civitate Dei cap. 23. & Hieronymus
in lib. 1. contra Jovinianum. Nam hic quidem Si-
byllis ob meritum virginittatis divinationem scri-
bit à Deo esse concessam. Augustinus verò eas in
civitate Dei adscribere non veretur. At Grego-
rius Naz. in catmine ad Nemesium, ait Hermem
Trismegistum & Sibyllam, quæcumque de DEO
prædixerunt, non divinitus afflatis prædixisse, sed ex
sacris Hebræorum libris quos obiter perlegerant, ea
accepisse.

ἢ θιόθην, βίβλων δὲ ἀπὸ βιβλίου φαντεῖο μέιο.
Scilicet Gregorius Nazianz. & sanctissimi illi
Ecclesie Patres, carmina illa revera à Sibyllis com-
posita esse credebant; cùm tamen ab otiosis homi-
nibus conficta sint, & pro Sibyllis edita circa tem-
pora Imp. Hadriani. Certe nemo antiquior Justi-
no eorum mentionem fecit. Et Cellus, quem
principatu M. Antonini vixisse supra demonstra-
vimus, Christianos Sibyllinis carminibus multa
falso inseruisse affirmat. Verba ejus refert Orige-
nes in l. 7. τὴν δὲ παραγγράφην μὲν εἰς τὰ εὐαγγέλιον πολ-
λὰ ἢ βλάσφημα εἰκὴ θιόθεσαν. Scio quidem Orige-
nem id pernegare. Sic enim Celso respondet;

debausse illum antiquiora Sibyllinorum carminum
exemplaria proferre, in quibus versus illi quos à
Christianis intrusos esse dicebat. minime legeren-
tur. Facile utique fuisse Celso id præstare, & fal-
sitate illorum versusum hoc argumento convincere.
Sed suppetunt etiam alia argumenta, quibus id
probari potest. Nam si Sibylla tam clare de Christo
prædixerat, cur Paulus in suis Epistolis, & cùm ad
Athenienses verba faceret, ejus testimonio non est
usus, maxime cùm Aratum & alios Gentilium Poe-
tas citare non dedignetur. Certe si Sibylla hanc
de Christo acrostichidem scripsit, nihil causæ est,
cur illam inter Prophetas & quidem primo loco. re-
censere dubitemus. Nullus enim inter antiquos
Hebræorum Prophetas tam clare ac diserte scripsit
de Christo, quam sunt hæc à Constantino prolata
Sibyllæ carmina. Neque tamen aut Origenes, aut
ullus sanctorum Patrum id unquam concessit, ut
Sibyllæ inter Prophetas haberentur: immo eos qui
ita crederent, hæreticos esse exstimatorunt, & Sibyl-
listas appellaverunt, ut docet Origenes in lib. 5. con-
tra Celsum. ubi respondens Celso, qui Christianos
varias in sectas divisos esse objecerat; alios quippe
esse pŷchicos, alios spirituales; alios Judæorum
Deum colere, alios non item: alios Sibyllistas esse,
&c. sic ait: εἰπε δὲ τινὰς εἶναι καὶ σέβλλιστας· τὰ γὰρ
αἰθερίας τινῶν ἰκαλοῦντων τοῖς οἰομένοις ἀποφῆτιν
ζηροῖναι πῶ σέβλλης καὶ σέβλλιστας τοῖς τοιοῦτοις
καλεσάντων.

ἰχθύνων. Omisus hic erat versus, qui ex libro Mo-
ræi, Fuk. & Regii schedis, & ex editione Sibyllino-
rum carminum, quam curavit Seb. Castalio, ita sup-
plendus est.

εκαυῶσι δὲ τὸ πῶρ γῆ, ἕραν ἢ δὲ θάλασσαν
ἰχθύνων. Quanquam ἰχθύνων malim legere
in neutro. Omisum autem esse hunc versum docet
vetus versio apud Augustinum in lib. 18. de civitate
Dei, quæ sic habet:

Exuret terram ignis pontumque polumque
Inquirens. Porro verum illum græcum ideo
expunxerant, quòd tota acrostichide absque illo sta-
re videretur. Nec animadvertent, in acrostichide
nomē Christi scribi cum diphthongo χριστός: quod
cur factum sit nescio. Acrostichis tamen Latina
id retinuit apud Augustinum. Sane veteres Græci
nomen Christi octosyllabum faciebant, χριστός scri-
bentes cum diphthongo, ut docet Irenæus in libro 1.
cap. 10.

ποταμοὶ καχλάζοντες. In codice Fuk. & in schedis
D legitur ποταμοὶ τε καχλάζοντες, &c.
ἕραν ἢ εἰλήξει. Ita legitur in editione vulgata Si-
byllinorum carminum. Vetus quoque versio hanc
Scripturam confirmat, sic enim habet: Volvitur ca-
lum, &c. Ego tamen non dubito quin scribendum
sit εἰλήξει. Subauditur enim εἰλήξει, quod paulo
ante præcessit.

ἕραν ἢ τὸ μέλλον. In editione Castalionis hic ver-
sus ita scribitur:

ἕραν ἢ μέλλον, μελὸν ἢ πῆμα καὶ κόσμου.
Quam Scripturam confirmat vetus versio apud Au-
gustinum:

Sed inha tunc sonitum tristem dimittet ab alto
Orbes, gemens facinus miserum varioque labores.
In codice Fuk. scribitur ἕραν ἢ μέλλον, καὶ πῆμα καὶ κόσμου.
ταρταρὸν καὶ. Rectius in editione Sibyllinorū

carminum legitur τὰ τὰ ῥέον δὲ χά... τότε δὲ εἰς γαῖα A
χαῖσα.

φωτίζων πεισὺς ἐν δώδεκα πηγαῖς. In editione Si-
byllinorum carminum legitur κλητοὺς, quod magis
placet, tum quia vocem πεισὺς jam paulo ante po-
suit, tum quia non recte dicerentur fideles illumina-
ri per baptismum. Neque enim fideles illuminantur
baptismo, sed potius Gentiles qui ad fidem vocati
sunt. Postquam autem illuminati fuerint per sa-
crum lavacrum, tunc demum fideles dicuntur. Porro
duodecim fontes, designant, ut opinor, duodecim
Apostolos.

ῥάβδος ποιμαίνουσα. Recte Betulejus annotavit Si-
byllam alludere hic ad Psalmum 2. in quo dicitur
ποιμαίνεις αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σιδερέῃ. Ex quo apparet, ve-
rum esse id quod supra ex Gregorio Naz. observavi-
mus, Sibyllam, seu quisquis Sibyllina conscripfit car-
mina, ex sacris libris multa desumpsisse. Itaque non
dubito quin hi versus, ut jam dudum monuit Cicero,
non à Sibylla vaticinio furore percita editi, sed atten-
to animo conscripti sint à quopiam sub Sibyllæ no-
mine.

In Caput XIX.

In codice Fuk. & in schedis veteribus hoc caput
inchoatur ab his verbis : Ἔτα ἅ τῆ παρθίνῃ, &c.
post finem acrostichidis.

Pag. 593. ἐν προφανεί δ' ἀληθείᾳ. Amplexor emendationē
Christophoroni, qui legit ἐν προφανεί δὲ ἡ ἀλήθεια.

ἰαμολόγηται γδ κικέρωνα. Locus Ciceronis à Con-
stantino designatus, extat in lib. 2. de Divinatione,
ubi versuum quorundam Sibyllæ & acrostichidis
mentionē facit. Verùm acrostichidem illam de qua
loquitur Cicero, hanc ipsam esse quam hic protulit
Constantinus, nulla ratione probari potest. Immo
ex Ciceronis verbis contarium elicitur. In illa enim
acrostichide à Cicerone memorata, monebantur
Romani ut Regem aliquem eligerent, si salvi esse vel-
lent, ut Cicero ibidem testatur. Itaq; primæ versuū
illorum literæ Julii Cæsaris nomen, ut credibile est,
prænotabant. At in hac acrostichide à Constantino
prolata, nihil extat ejusmodi. Quare non dubium
est, quin Cicero diversam ab hac acrostichidem in-
tellexerit, licet aliter senserit Sebastianus Castalio
aliquē. Falsum propterea est, quod subjicit Con-
stantinus; Ciceronem hanc de Christo acrostichi-
dem de græco in latinum sermonem transtulisse, &
libris suis intexuisse.

ἦε δὲ δῆμι δὲ δολοχῆ. Hic etiam agnoscere licet im-
peritiam Interpretis, qui δῆμι posuit pro ἔθνοος.
Neq; enim δῆμοι χειριστῶν recte dicitur, sed ἔθνοος.

ῥέων πληθὺς ἀνδρῶν ἐφ' ἀνδρῶν. In codice Fuk. & in
schedis scriptum inveni ῥέων πληθὺς.

βυκολικῶν τόπων. Apparet scribendum esse τόπων.
Atq; ita codex Fuk. Porro nec Fuk. codex nec sche-
dæ veteres novum caput hic ordiuntur.

ἐπανήξει δὲ ἐκ διωτῆρων. Supple ὁ ἱερατὸς βασιλεὺς,
cujus mentio fit in ultimo versu.

Ἡμεῖ παρθίνῃ αὐθις, ἀγρὸς ἱερατὸν βασιλῆα.
In carmine tamen Virgilio hoc non dicitur. Verùm
Constantinus, ut opinari licet, versus Virgilio paulu-
lum immutaverat, & Saturni nomē consulto expun-
xerat, ut argumento suo serviret.

Pag. 594. τὸν δὲ νεωστὶ πῶ. Ultima vox deest in codice Fuk. &
in schedis. Turnebus verò ad oram sui libri notarat
forte scribendum esse πῶ.

ἔξ ἑνοαχάτι. Hic versus ita restituendus videtur.
ἄλγιά τε ἑνοαχάτι κατ' ἐνοαχάτι ἀλιτρωῖ. Vetus
autem qui hunc proxime antecedit, nulla indiget e-
mendatione. In codice tamen Fuk. ac Turnebii
scribitur: Ἔ μὲν γδ ἄρχοντῶ τῶ μὲν ἑλλὰ πῶ ἑ-
τεία.

τοῖς μὲν βαδύτερον. lego τοῖς μὲν γδ βαδύτερον, &c.
vel potius βαδύτερος. Et paulo post ubi legitur τῶ
ἄγρῳ δὲ διώτητος, addēda videntur hæc verba: ἀγρὸς
παρσίαν. In Fuk. codice scribitur αὐτῶ γδ ἄγρῳ
ἀγρῶ, perinde ac in libro Savilii.

ἔπος τε μή τις. Scribo ἔπος δὲ μή τις, &c. necessa-
ria emendatione, quod miror non vidisse Scaligerum
& alios emendatores. Cùm enim antea præcesserit
τοῖς μὲν βαδύτερον, &c. necessario hic sequi debet
ἔπος δὲ, &c. ut sensus compleatur. Ait enim Con-
stantinus, Virgilium aperte simul & obscure locuti
fuisse. At obscure quidem innuisse Christi divinita-
tem & adventum: palam verò & aperte locutum esse
more Gentilium, & aras ac templa nominasse. Con-
jecturam nostram confirmat codex Fuk. in quo ita
prorsus scribitur, ut diu antea conjeceram.

ἰπώνυμον ἔσωτῆρ τελευτῶ. lego τελευτῶ, quo-
modo etiam legit Christophorus: ἰπώνυμον ἔ-
σωτῆρ dixit pro ἑωθέων. Certe codex Fuketii ha-
bet τελευτῶ.

In Caput XX.

κειθῶ. In libro Moræ vir doctus ad marginem
emendavit κειθῶς, ut responderet versus Virgiliano
Errantes hederas. Verùm græca interpretatio libe-
rior est, & in plerisque à sensu Virgilio longe
discedit.

σοὶ δὲ ὦ παῖ. Non dubito quin scribendum sit
σοὶ δὲ ἄγρῳ θαλαροῖς μαροῖς κατὰ κειθῶν. Quæ
quidem emendatio proflus necessaria est, ut pote si-
ne qua sensus non constat. In codice Fuk. ac Tur-
nebi legitur: σοὶ δὲ παῖς θαλαροῖς φασί μαροῖς, &c.
In schedis autem Regiis σοὶ δὲ παῖς θαλαροῖς φασί μαροῖς, &c.

ἐνθάδε πῶτα. Codex Fuk. pro his verbis habet ἄντι
ἐνθάδε. In schedis αὐτῶ ἐνθάδε.

ἔμυται πλοῆς. Lego cum Scaligero & Bongario
ποιῆ. Responder enim illis verbis Virgilio ἔμυται
herba veneni. Sed in libro Moræ ad marginem
emendatur ἔμυται ἄτη. Quodd si nota legere mi-
lis, tum scribendum erit ἔμυται, ut constet versus.
In Fuk. codice legitur ποιήσεως. In schedis Regiis
ποιήσεως.

τίτῳ τ' ἐδῶν. Scribe meo periculo τῶτων δὲ ἐδῶ
ἀληθέστερον, &c. In codice Fuk. ac Turnebii scribi-
tur τίτῳ τ' ἐδῶν.

νεολαῖ. In libro Moræ emendatur νεολαῖ ὡσανεὶ
ἔρην. Atque ita scribitur in codice Fuk. In schedis
autem νεολαῖα. Sensus porro hujus loci valde obscu-
rus est. Musculus quidem ita vertit: Ἰψὲ καμῶν
Dei canabulis Spiritus sancti virtus flagrantis quol-
dam flores, novam scilicet progeniem dedit. Christo-
phorus verò sic interpretatur: Ipsa enim Dei ca-
nabula Spiritus sancti virtute flagrantis flores nova
bolis excolunt. Musculus igitur legit αὐτοῖς ὡσανεὶ
νοικνεολαῖαν ἔρην. Christophorus verò διωκῶν
tantum legit pro διωσάμε, quod magis probo. Per
νεολαῖαν ἔρην novellum populum Christianorū in-
telligit: de quo Virgilium loqui superius dixit co-
re-
lu: jam nova progenies caelo demittitur alto.

Pag. 195. οπως γινωσκ. Hic particulam negativam addidi, A quam emendationem lequentia manifeste confirmant. Si quis tamen vulgatam Scripturam tueri velit, equidem non valde repugnabo, cum utrumque defendi possit.

ἐκ τῆς τῆς ἀληθείας. Constantinus spiritum dixerat pro anima. Interpres vero de sancto spiritu accepisse videtur, quasi Christum divinitatem habuerit loco animae, quae fuit haeresis Apollinaris. In codice Fuk. post verbum γινωσκ, virgula apponitur. Quare videndum est, utrum verba illa, ἐκ τῆς τῆς ἀληθείας, conjugenda sint cum iis quae sequuntur: ἀπικαλύθη τοῖς ἀνθρώποις, &c. ut sententia sit per communicationem spiritus sancti, quae Christus post passionem hominibus infudit, patefactam esse vim resurrectionis.

τὸ δὲ πᾶσι τῆς ἀνάστασης. Non probo versionem Christophoroni, qui hunc locum ita interpretatus est: resurrexerunt eis hominibus patefacta est. Nec aliter Joannes Porteus. Ego vero non dubito, quin τὸ δὲ πᾶσι id significet, quod in versione mea expressi. Ait igitur Constantinus, post mortem Christi patefactum esse hominibus, heri posse ut corpora resurgerent. Antea enim obscura erat resurrectionis fides, etiam apud Judaeos. Atque ideo mortem tantopere reformidabant.

ἀπὸ ἀλλοῦ δὲ τὸ τὸ ἀκούειαν. Hunc locum interpolavit Christophorus, expunctis duobus vocabulis prioribus. Savilius quoque in libro suo has voces ἀπὸ ἀλλοῦ δὲ, expunxit perinde ac Christophorus. Sed uterque longe fallus est. Nam Constantinus utpote artis grammaticae imperitus, Virgilii versum ita construxerat:

Occidit Assyrium, vulgo nascetur amomum.

Idque convincitur tum ex hoc loco, tum ex versione Interpretis Graeci, qui versum illum Virgilii ita vertit: ἀκούειαν τὸ οὐχ ἔστι δὲ κατὰ τὴν πρὸ ἀμωμον. Sic enim legitur in optimo codice Fuk. & recte quidem juxta mentem Constantini. Porro quod spectat ad totum hoc Virgilii carmen, Christiani illud ex Sibyllinis verbis translatum esse, & de Christi ortu intelligi debere, constanter affirmarunt. Neque enim de alio quam de Christo dici posse.

Hoc duce, si qua manent sceleris vestigia nostri,

Ita perpetua solvent formidine terra.

Ita praeter Constantinum Augustinus in Epistola ad Volusianum, & in Epistola 157. In Epistola quidem ad Volusianum, Assyrium amomum interpretatur dogma Pherecydis Assyrii, qui primus animum esse immortalem pronuntiavit. Verum haec Augustini interpretatio ferri non potest, cum Pherecydes non Assyrius fuerit; sed Syrius, id est, ex insula Syro. Quocirca praefenda est Constantini interpretatio, qui nomine quidem amomi ait designari fideles seu Christianos, eo quod sint ἀμωμον, id est, sine reprehensione. Assyrium vero ideo cognominari, quod ab Assyrii ortum sit principium fidei. Abraham enim Assyrius, primus credidit Deo; unde & credentium pater cognominatus est.

πλὴθος τῶν θρησκουστῶν προσεσχησάντων. Amplector conjecturam Henrici Savilii, qui ad oram codicis sui adnotavit forte scribendum esse προσεσχησάντων. τὸ ἀνιμωμον τὸ ἀνιμωμον. Addenda est praepositio,

quae in editione Rob. Stephani perperam omissa est, ἐπὶ τὸ ἀνιμωμον. Sic enim scribitur in schedis Regii, & in libro Turnebi ac Moraei. Magis tamen placet lectio illa quae ex libris Scaligeri ac Bougarfii proponitur, & quam in Fuk. codice reperit, ἐπὶ τὸ ἀνιμωμον. Et enim ἀνιμωμον verbum est Platonicae Philosophiae proprium, ex qua in hac oratione multa sunt passim deprompta. Hinc anagogicus sensus apud Proclum; & illud dictum Plotini a Synesio celebratum, εἰς ἀνιμωμον τὸ ἐν ἡμῶν θεῶν ἐπὶ τὸ ἀνιμωμον.

ταῦτα θεῶν πόνον ἀκούοντας. In codice Fuk. scribitur ἢ ὑπὲρ τῶν θεῶν πόνον ἀκούοντας. Scribo itaque ἢ ὑπὲρ τῶν θεῶν πόνον ἀκούοντας certissima emendatione. Explicat Constantinus versum illum Virgilii:

Et durae quercus sudabunt roscia mella.

Ait igitur hoc versu significari, eos qui Dei causam gravissimos labores subeunt, suavissimum fructum laborum esse percepturos.

τὸ δὲ ποιητικὴν ἐξουσίαν. Magis probo interpretationem Joannis Portaei, qui poetica licentiam vertit, quam Christophorus, qui vertit poeticam facultatem, quemadmodum verterat Musculus. Graeci enim dicunt ἐξουσίαν, quam Latini vocant licentiam poeticam, ut non semel in Themistio legere memini. Porro hic novum caput ordiuntur schedae veteres ab iis verbis ἰσχυρὰ ὁ σοφάτατος ποιεῖ, rectius ut mihi quidem videtur. Hic igitur collocandum est caput 20.

ἰσχυρὰ ὁ σοφάτατος ποιεῖ. In codice Fuk. & Turnebi ita scribitur hic locus: ἰσχυρὰ ὁ σοφάτατος ποιεῖ ἀντικρὺς μὲν τῆς ἀντικρῆς ἢ ποιοῦν δὲ δεινὸν μὲν. Savilius vero in suo codice emendarat ἰσχυρὰ ὁ σοφάτατος ποιεῖ ἀντικρῶς κατὰ τῆς ἀντικρῆς.

ἰσχυρὰ αὐτοῖς. Quis non videt scribendum esse ἰσχυρὰ αὐτοῖς, &c. In tertio abhinc versu lego αὐτῆ δ' ἀσπαρτῶν: subauditur enim γαῖα.

ἀσπαρτῶν ἰσχυρὰ αὐτοῖς. Malim scribere ἀσπαρτῶν, ut est in schedis. Eleganter enim dicitur ἀσπαρτῶν τῆς γαῖης. Scribo etiam πρὸς ἀσπαρτῶν, ut est in libro Fuk. Paulo post malim ἐραὶν πνεῦμα θιμωδῶν imperativo. Est enim interpretatio versus Virgiliani. Assueo convexo, &c. vide paulo infra, ubi hic versus repetitur.

ζῶντα τ' ἐχέειν ἡμῶν ἰσχυρὰ. In libro Moraei vir doctus emendavit ζῶντα τ' ἐχέει. Sed neque sic versus constat. Quare malim legere ζῶντα ἰσχυρὰ. Haec enim in optativo modo dicuntur. In sequenti versu scribe δὲ λω ἀρετῶν ex Moraei libro. Ethaec quidem emendatio nullam dubitationem admittit. De prioribus autem amplius cogitandum. Videtur enim minore negotio locus restitui posse, si interpunctionem duntaxat mutaveris hoc modo:

Γὰρ θῆσαν τ' αἰὼν ἀπείριστον λάσειον κῆρ
Εἰ δέ με γρηλαῖος ζῶντα τ' ἐχέειν ἡμῶν ἰσχυρὰ
Ὀὐδ' ἀρετῶν κηλαδέν, &c.

Nihil certius, ἰσχυρὰ positum est pro ἐχέει. In codice Fuk. scribitur ζῶντα τ' ἐχέειν ἡμῶν ἰσχυρὰ, &c. absque verbo ἐχέει. Porro monendus est lector, omnes hos Virgilii versus, tum in Fuk. codice, tum in schedis, non à capite scribi; sed prima tantum cujusque versus vocabula modico spatio à praecedentibus jungi. Quod ideo fit, quia non continui recitantur hi versus; sed cum crebris interlocutionibus Constantini.

In Caput XXI.

268. 197. ποιόν δ' ἔχει λόγον. Mallem scribere ποιόν ἄν ἔχει λόγον.

ἵτοι γ' οὐ φέροι. In libro Fuk. ac Turnebi scriptum est ἵτοι γ' οὐ φέροι.

ἀρχαιο μειδίον ἀνορών. Sic primus hunc versum edidit Rob. Stephanus, ex conjectura ut opinor. Nam & in schedis Regii, & in codice Fuk. ita scribitur: ἀρχαιο μειδίον ἰσ ἀνορών, &c. Ex quibus facillimum erat veram hujus loci Scripturam restituere. Sic igitur emendo:

ἀρχαιο μειδίον ἰσ ἀνορών πάλιν μειδίον καὶ δ' ἔχει λόγον.

Qua quidem emendatione certius nihil.

σοὶ δὲ γονεῖς ἀπάμπαν. Verba Virgilit non recte accepit Constantinus, nec Interpres Græcus. Sic enim intellexit, quasi dixisset Virgilius, puero parentes non arripisse: nec Deum illi mensam, nec Deam cubile impercivisse. Scilicet Constantinus versum illum Virgilit:

Inripe parve puer, cui non visere parentes, &c.

legendum putavit uno ductu absque ulla distinctione: cum tamen post vocem puer, punctum sit opponendum, ut vel pueris notum est. Hæc cum Christophorionus non animadvertisset, sequentia Constantini verba interpolavit, addita negatione contra mentem auctoris, & contra auctoritatem omnium exemplarium. Porro in codice Fuk. legitur ἵτοι μειδίον ἰσ ἔλασαν, rectius ni fallor. Certe in schedis scribitur ἵτοι μειδίον.

ὁ μὲν γ' οὐ φέροι. Cuius liquet scribendum esse ὁ μὲν γ' οὐ φέροι πάλιν ὁ δὲ φέροι. In codice Fuketiano scribitur ὁ μὲν γ' οὐ φέροι ὁ δὲ φέροι, ἀποικὸς ἔστι δ' ὡς αὖτε.

πὸ ἀγίου πνεύματος. Per Spiritum sanctum Constantinus videtur intelligere divinitatem, seu naturam divinam, ut jam in superiori capite notavimus. Explicat enim verba illa ex Virgilio translata ἰσ ἀνορών, quæ de Christo, non de Spiritu sancto dicuntur. Itaque hoc loco spiritum Dei interpretari malui, quàm Spiritum sanctum, ut Porcellus & Christophorionus.

ἀλλὰ ταῦτα ἐπίθεω λέγειν. Ex his verbis apparet, errorem illum quem supra notavi non ab ipso Constantino admissum fuisse, sed à græco Interprete, qui postremos Virgilit versus male intellexit. Nam Constantinus quidem ipse versus illos Virgilit recte accepit, ut hinc patet. Cum enim Virgilit verba retulisset, quæ sic habent:

cui non visere parentes;

Nec Deum hunc mensa, dea nec dignata cubili est.

continuo tanquam reprehendens Poetam, hæc subjungit: Quomodo, inquit, ei arripere parentes & figuræ. Jam cubile & mensa quonam modo convenire possunt Deo, quem tori penitus expertem esse constat, nec ciborum voluptate affici. Addit deinde hæc verba, ex quibus manifeste perspicitur id quod dixi; Constantinum Virgilit versus optime intellexisse: Verum illis qui humanam quandam generationem exponunt, concedamus ut ita loquantur. Quibus verbis excusat Virgilius, quippe qui divinam Christi generationem ignoraverit. At in interpretatione græca, in qua Virgilit versus male exponuntur, hæc periodus cum precedentibus non coheret.

A οὐδὲ πάλιν ἰσ ἀνορών. Amplector conjecturam doctorum virorum, quam etiam in libro Savilis adnotatam inveni ἰσ ἀνορών, &c.

ἀγίων τινῶν ὁμοῖον ὑπαρχέτω. Grammaticæ legibus jubent ὑπαρχέτω, ut est in codice Fuk. Porro elegantissima est hæc religionis Christianæ definitio: sed prava interpunctione scæde corrupta. Legitur πάντων τῶν ἀγίων ὑπαρχέτω, ἰσ ἀνορών. τὰ τῶν ἀδελφῶν, ἀθανάσιος ἰσ ἀνορών ἀδελφῶν. Nihil hac lectione certius, nihil elegantius. Religionem appellat Constantinus magistrum spei sanctissimæ, quippe quæ nos doceat sperare cælestia, nec in terrenis & caducis bonis, sed in Deo omnem spem nostram collocare. In codice Fuk. legitur: ἰσ ἀνορών ἀδελφῶν. ἀθανάσιος ἰσ ἀνορών ἀδελφῶν. Eadem interpunctio est in schedis.

B οὐδὲ δὲν δὲν. Omnino scribendum videtur οὐδὲ δὲν. Eleganter enim dicitur, οὐδὲ δὲν ἀνορών, id est, ἰσ ἀνορών, id est, ἰσ ἀνορών, id est, ἰσ ἀνορών.

ἐκείνου κτήμα. Mallem scribere κτήμα, id est opus, five officium.

In Caput XXII.

ἵτοι γ' οὐ φέροι. Conjectere quis non immerito posset scribendum esse πάντων καὶ ἰσ ἀνορών. Sed cum absque hac emendatione lenius constet, nihil mutandum censeo.

μεγαλόπολις. Sic Romam Græci vocare consueverant, ut innumeris exemplis probari potest. Ita Tatianus in oratione adversus Græcos, ubi de sacro Jovis Latiaris loquitur, & Porphyrius in libro de Abstinence. Sed & Eusebius in oratione triconnali de laudibus Constantini ita Romam appellat, ut illic videbimus.

ἵτοι γ' οὐ φέροι. Ante hæc verba asteriscus in editione Rob. Stephani appositus est, quo indicatur, nonnulla hic deesse in scriptis exemplaribus. Verum asteriscos qui à Rob. Stephano diligenter notati fuerant, præcipue in fine hujus libri, editio Genevensis omnes sustulit. Ceterum hoc loco pauca defant, quæ sic suppleo. οὐδὲ δὲν ἀνορών, ἰσ ἀνορών, ἰσ ἀνορών, ἰσ ἀνορών, ἰσ ἀνορών, ἰσ ἀνορών.

πῶς ἀνὰ γόνυ. Malim scribere πῶς ἀνὰ γόνυ, &c.

ἐπὶ δὲν. Campum intelligit, in quo martyres extremo supplicio afficiebantur. Moris enim erat tum apud Græcos, tum apud Romanos, ut extra portas supplicia de noxiis sumerentur, ut pluribus notari ad Ann. Marcellinum. Unde ad campum duci dicebantur noxii qui ad supplicium ducabantur. Sic Augustinus in libro 1. contra Epistolam Parmen. ad cap. 8.

ἰσ ἀνορών ἰσ ἀνορών ἰσ ἀνορών. Scribendum est οὐδὲ δὲν ἰσ ἀνορών, ἰσ ἀνορών, ἰσ ἀνορών. Ad est, ἰσ ἀνορών ἰσ ἀνορών. Alludit Constantinus ad fortitudinem martyrum, qui se ultro iudicibus offerebant, & ad mortem non coacti, sed sponte currebant. Certe ἰσ ἀνορών non dicitur nisi de eo qui sponte aliquid facit; ut verbi gratia de Christo qui se sua sponte tradidit pro salute generis humani. Male igitur Christophorionus hunc locum ita vertit: ἰσ ἀνορών adversarius appositus. Conjecturam nostram confirmat codex Fuk. in quo scribitur ἰσ ἀνορών οὐδὲ δὲν ἰσ ἀνορών.

Ἐπιπέδων δὲ ἀποδοτέων. Hujus loci emendationem feliciter mihi videorprehendisse. Cum enim ante hæc verba legatur vox πίσις, duabus ultimis hujus vocabuliteris repetitis locum ita restitui. Ἐπιπέδων δὲ ἀποδοτέων ἀμύτων. Nihil certius. Facessat igitur conjectura Gruteri & Christophorsoni, qui legunt Ἐπιπέδων δὲ ἀποδοτέων. Quis enim ferre potest hanc locutionem? Codex tamen Fuk. lectionem illam Gruteri confirmat. Sed jam antea observavi, multas ἀποδοτέων in illo codice reperiri.

τὰ ἑὶς ἐπιπέδων ἀμύτων. Christophorsonus, Scaliger & alij post has voces addunt τὸ εἶδέν, quemadmodum etiam in libro Fuk. ac Moræi reperi. Sed nihil opus est hic addere, cum præcesserit vox ἀμύτων, ad quam hæc omnia referri debent. Fateor tamen magis perspicuam fore orationem, si has voces addideris.

ἀποδοτέων ἀμύτων. Alloquitur unum ex persecutoribus; Maximinum scilicet, ut est in titulo hujus capituli. Hic enim crudelissus & infestus quam ceteri Christianos persecutus est.

248. 599. δικαιῶν ἀνδρῶν σφαγᾶς. Scribendum videtur ἀπὸς δικαιῶν &c. nisi mendum est in verbo ἰπαράτων.

Ἐπιπέδων ἀμύτων. Delenda est postrema vox, quam Christophorsonus, Scaliger & Gruterus perperam adjecerunt. Eandem vocem in libro quoque Fuketij & Moræi adjectam inveni. Sed nihil necesse est tantum post vocem ῥητορίας, apponenda erat virgula. Atque ita Joannes Portesius hunc locum accepit; qui profecto feliciter quam Christophorsonus hæc interpretatus est in hunc modum: Omnis illa cura tua, omne studium ne forditibus opplevenerit. Ita magis primarijque Dignitatis se opere sustinebant; istam diligentiam requirebant. Atque ita etiam Musculus.

In Caput XXIII.

Ἐπιπέδων δὲ. Lego Ἐπιπέδων δὲ. Subauditur autem verbum ῥητορίας quod paulo ante præcessit. Posset etiam legi Ἐπιπέδων δὲ, & paulo post ἔπιπέδων εὐκρινῶν, ac fortasse rectius.

ἔπιπέδων εὐκρινῶν. Apparet ex sequentibus, scribendum esse εὐκρινῶν, vel ἀγαπῶν. Charitas enim primum quidem erga Deum est, deinde erga proximum. Fides verò non est nisi in unum ac solum Deum. Itaque ἐπιπέδων hic nullo modo convenire potest. Adde quod cum hoc loco agatur de objurigatione, charitas optime congruit. Nam benevola objuratio ac reprehensio, charitatem parit. Sed præstat hic legere ἔπιπέδων εὐκρινῶν, ut jam dixi. Atque ita legit Musculus, sicut ex versione eius apparet.

οὐ γίνεται παράγων ἕβρωος. Quæ sit vis hujus locutionis, in superioribus libris observavimus. Nam Interpretes sensum minime assequuntur, quod tamen facile etiam hoc loco. Christophorsonus quidem ita vertit: Qui Deum ingenue confitetur, non contumelia, non iracundia sponte succumbit. Ex quibus verbis, nemo est qui non hunc sensum eliciat; eum qui Deum confitetur, non esse iracundum, nec contumeliosum. Atqui longe alius est sensus verborum Græcorum; cum scilicet qui Christi nomen coram judice confitetur, contumeliæ ac furoris persecutorum non cedere.

ἐπιπέδων τῆς ἀπὸς ἑὶς ἐπὶ ἐπιπέδων. Christophorsonus

legisse videtur *involat*, quod non probo. Nullus enim sensus ex hac lectione elici potest. Porro ἰσοδίων *instrumentum* vertit, ut loquitur Amm. Marcellinus in lib. 29. pag. 393. *Caesar Dictator a se habet miserum esse instrumentum senectutis, recordationem crudelitatis.* Ubi vide quæ olim annotavi. Possis etiam vertere *viaticum*. Nec incommode Musculus ita vertit: *Tolerantiam experientiam compendij vice habet ad promerendam benevolentiam.*

οὐδὲ γὰρ ἀμύτων. In libro Moræi vir doctus ad marginem annotavit hæc verba: *πλεονακτικὸν ἐκ τῆς πολιτείας.* Id est, hic locus desumptus est ex libro 10. Platonis de Republica. Certè in illo libro disputat Plato de præmiis, quæ justis hominibus tum in hac vita, tum post mortem à Deo tribuuntur. Sed argumentatio qua Constantinus id adstruit, in Platone, quod sciam, non habetur.

τῶν ἰσοδίων ἐπιπέδων ἀμύτων. Non dubito quin scribendum sit τῶν ἰσοδίων ἐπιπέδων ἀμύτων, ὡς ἀποδοτέων, εἰ δὲ ἀγαπῶντες τὸν χριστὸν ἢ ἐυεργετούτες αὐτῶν τῶν ἐπιπέδων ἀμύτων κατεπέδωκεν &c. Id est, absurdissimum enim esset, tam præpotentes quam inferioris loci homines, erga eos à quibus observantur aut beneficiis afficiuntur grato animo esse, &c. In quibus verbis observari referretur ad præpotentes homines, ut beneficiis affici referretur ad inferiores & humiliores, quod non vidit Christophorsonus. In libro Fuk. Turnebi ac Savilij legitur *καὶ δὲ ἀγαπῶντες, μὴ τὸν χριστὸν οἱ ἐυεργετούτες*, quod non probo. Musculus autem legit *εἰ δὲ ἀγαπῶντες τὸν χριστὸν οἱ ἐυεργετούτες*, non male.

ὁ συμπαρομαρτεῖ. Procul dubio scribendum est ὁ συμπαρομαρτεῖ. Refertur enim ad τὸν δὲ ὑπὲρ πάρας, id est, ad summum Deum. Quem licet vocaverit τὸ ἀγαθὸν αὐτὸ, nihilominus ὁ; sequi debet in masculino.

ἐπιπέδων. Propensam voluntatem vertit Christophorsonus; Musculus benevolentiam. Ego obedientiam interpretari malui. Id enim significat vox ἐπιπέδων, morem gerere, obsequi voluntati divina. ἐπιπέδων igitur ad verbum est allabescentia. Quo sensu sumitur apud Lucam in cantico illo militiæ celestis post ortum Domini. ἐν ἀνθρώποις ἐπιπέδων. Occurrit hæc dictio passim in utroque testamento, ut jam alij observarunt. In optimo codice Fuk. scribitur ἀνδρείας τε καὶ ἐπιπέδων.

In Caput XXIV.

In ipso capitis titulo mendum est, sed quod nullo negotio corrigi possit. Nam pro ἀδελφῶν scribendum est ἀδελφῶν, ut est in codice Fuk. & in schedis Regiis.

τὸ δὲ τὸν ἀπὸς αὐτοῦ. Scribe meo periculo τὸ δὲ τὸν ἀπὸς αὐτοῦ, quomodo etiam in libro Moræi ad oram emendatum inveni. Neque aliter scribitur in codice Fuk. In schedis autem legitur τὸ δὲ τὸν ἀπὸς αὐτοῦ.

ἐπιπέδων καὶ ἐπιπέδων. Recte in libro Moræi emendatur ἐπιπέδων. Porro de Valeriani Imp. cute à Persis detracta & sale condita, alij etiam Scriptores loquuntur. Ita certe Petrus Patricius in Excerptis legationum, apud quem Galerius exprobrat Persis, quod Valerianum dolis circumventum ad ultimam usque senectutem captivum detinuerint; ac post mortem nefarie eum eius servantes, mortui corpus immortalis affecerint ignominia.

ἡσυχίαν ἐπιμαυῖν. Malo consilio Genevenses particulam ἀΐ inferuerunt, ex Scaligeri, Bongarsij & Gruteri, ut ajunt, libris: quam etiam in libro Morti adjectam inveni. Verum cum ea conjunctio sensum perturbet, nec in Regiis schedis, aut in editione Stephanilegatur, longè longeque eam ablegandam cenfeo. Codex tamen Fuk. eam retinet.

In Caput XXX.

Pag 601.

ἡσυχίαν ἐπιμαυῖν. Quam ob causam. Diocletianus Imperium deposuerit, non convenit inter auctores. Quidam scribunt Diocletianum, utpote curiosum scrutatorem rerum futurarum, eum ex haruspicum responsis comperisset maximas clades impendere Reipublicæ, sponte Imperium abjecisse. Testatur id Aurelius Victor. Alij scribunt, Diocletianum ingravescente ævo, cum se minus idoneum gerendæ Reipublicæ esse sentiret, tum ob senium, tum propter infirmam valetudinem, id consilium cepisse. Ita Eutropius, auctor certissimus & elegantissimus. Idem scribit incertus auctor in Panegyrico quem dixit Maximiano Herculio & Constantino. Sed tamen, inquit, utcumque factum fuerit, cum Principem quem annis cogent & valetudo deficeret, receptum canere. *Terreo in quo adhuc sunt ista integra solidaeque vires, &c.* Sunt qui scribant Diocletianum, eum videret Christianos à se superari non posse, præ dolore atque impatientia Imperium posuisse, ut legere est apud Zonaram. At Constantinus hic discrete affirmat, Diocletianum ob mentis alienationem sponte se imperio abdicasse. Quis porro est qui Constantini testimonio auctus sit refragari, cum is in aula Diocletiani vixerit, nec eum quicquam horum latere potuerit. Idem quoque tradit Eusebius in libro 8. historię. Verum ut de hac dubitemus, multa faciunt. Primo enim cum post abdicationem imperij diu superstes vixerit Diocletianus, nullum unquam mentis emotæ indicium dedit. Vel id unum quod Herculio & Galerio ipsum ad resumendum imperium invitantibus respondit, quanta sapientiæ est? *utnam Salona possent visere olera nostris manibus facta.* Itaque in illo festu semper cultus est ab omnibus illius temporis Imperatoribus, qui eum tanquam patrem religiose observabant. Audi Eumenium in Panegyrico quem dixit Constantino: *At enim divinum illum virum, qui primus imperiam & participavit & possuit, consilij & facti sui non penitet.* Felix beatusque vere, quem vestra tantorum Principum colunt obsequia privata. An verò tam impense cultus fuisset Diocletianus à quatuor Augultis Imperatoribus, si mentis suæ parum compos fuisset? An Eumenius divinum virum vocasset, eo maxime quod Imperium primus posuerat, si propter dementia ac delirium id ab illo factum fuisset? Postremo, consilium de abdicando Imperio, diu ante persecutionem ceperat Diocletianus, tunc scilicet eum de Persis alijsque barbaris nationibus Romæ triumphavit. Illic enim in templo Jovis Capitolini ab Herculio Collega Sacramentum exegit, ambos uno eodemque die Imperium esse posituros. Docet id Eumenius in panegyrico jam citato: *Hanc ergo istum qui ab illo fuerat frater adscitus, puduit imitari.*

huic illum in Capitolini Jovis templo jam esse penituit. Triumphavit autem Diocletianus Roma cum Herculio collega anno Imperij 18. ut scribit Hieronymus in Chronico, id est. anno antequam persecutio fieret Christianorum. Certe auctor Panegyrici dicti Maximiano & Constantino, longe ante abdicationem id consilium à Diocletiano captum. & cum Herculio communicatum esse testatur his verbis: *Tale est Imp. quod omnibus nobis incluse gentium mentibus facere voluisti: non quidem tu Reip. negotia aut laboris fuga, aut desidia cupiditate ductus, sed consilij olim, ut res est, inter vos placuit constantia, &c.* Quæ cum ita sint, quomodo stare potest quod ait Constantinus, Diocletianum post persecutionem Christianorum in amentiam versum, ob id sponte Imperio se abdicasse. Equidem facile crediderim, Diocletianum post captam persecutionem morbo correptum, de statuentis aliquantisper deturbatum fuisse; maxime cum Constantinus & Eusebius id constanter affirmet. Hoc enim evenire solet ægotantibus, & præcipue melancholicis, cujusmodi Diocletianum fuisse ex numeris conjicere licet. Sed nego illum ob hanc causam Imperium posuisse. Porro in codice Fuk. & Turnebi totus hic locus ita legitur: *ἡσυχίαν ἐπιμαυῖν, & ἀΐ τὴν ἐν τῆς ἀρχῆς φροσύνης βλάβην καὶ καταφροσύνην οὐκ ἴσως καὶ δεῖρ, μὴ ἰσχυρὸν πιστεύειν ὅτι οὐκ ἐπιμαυῖν τὰ εὐρανοῦ βόλλων διδόντε διαγίγναι τὸ ἰδιον βίον. τί, δὴ τούτῳ σωθῆναι γέρεος ἢ θεοῦ ἰμῶν τὸ πρῶτον ἐστὶν ἴσασθαι. λαλεῖ. &c.*

ἰδιον μὲν τοὺς τὰ βασίλεια. Intelligit palatium Nicomedia, quod paulo post excitatum à Diocletiano persecutionem adversus Christianos, subito igne consumptum est. Et Imperatores quidem ipsi ac reliqui Gentiles, Christianos hujus incendij auctores esse criminati sunt. atque idcirco actionibus in eos supplicij sævierunt, ut scribit Eusebius postquam in lib. 8. historię Ecclesiasticæ cap. 6. subnotat. Sed Constantinus palatium illud igne calitus immenso consumptum testatur. Cujus testimonium eo plus auctoritatis habet, quòd ipse præfatus auctor, cum hæc Nicomediæ gererentur. Videtur autem Diocletianus hoc fulminis ictu attonitus, ad obitum usque deinceps *ἠμειβόντι* permanuisse, assidue commodans ne fulmine percuteretur. Id certe innumere videtur hæc Constantini narratio. Ex his patet, quanto per falsus sit Christophorus in vertulo hujus capitis titulo. Putavit enim palatium Diocletiani consumptum, postquam is Imperio se abdicasset: cum tamen id contigerit Diocletiano adhuc imperium obtinente, ac degente in Nicomedien palatio.

σοφροσύνης διδάσκαλος. Ultima vox deest in codice Fuketij. *ὁ μὴ δὲ τὰ μεταφρονῶν τὸ πολέμιον.* Vel hoc dicit de tyronibus, qui recens in militiam adscripti, necdum cum hoste congressi fuerant; vel de timiditate ignavis militibus, qui ex acie fugere soliti erant, nec hostes unquam superaverant. Certe Diocletiani exercitus nihil memoria dignum egisse dicitur, nisi quòd Achilleum diutina obsidione expugnavit Alexandriæ. Porro obscurum est, quòd sibi velit Constantinus, cum ait milites illos transixisse pectora civium suorum, id est, Christianorum. Credibile est Diocletianum, cum infensus esset

Christianis, à quibus incensum fuisse palatium suum suspicabatur, mandasse militibus suis, ut quotquot in urbe vel in agris deprehendissent Christianos, obruncarent. Certe multa Christianorum millia sub Diocletiano & Maximiano Nicomediae caesa referuntur: quorum memoriam Graeci celebrant die 4. Septembris & 28. mensis Decembris.

τοσάυται γαυὶ ἰσχύοντο σφραγαί. Hæc periodus suo loco mota est. Locari enim debuerat statim post vocem διασάμνοι, hoc modo: μεταφρασα διασάμνοι. τοσάυται γαυὶ ἰσχύοντο σφραγαί, ἕσαι εἰ κατὰ βαρβάρων ἰσχύοντο, ἵκανας εἶναι ἀπὸς αἰσίων εἰρηλίω. τίλος γαυὶ, &c. Id est, Pectoratribulum suorum perforabant ij qui nunquam in acie terga hostium viderant. Tot porro tantaque facta sunt cades, ut si in praeliis adversus Barbaros facta fuissent, sufficere id potuerit ad perpetuam nobis pacem comparandam. Tandem vero divina providentia tam impiorum facinorum ab illis poenas expetit, nec tamen sine damno Republica. Totius enim ille supra memorati Imperatoris exercitum, &c. Quid his clarius, quid apertius? Næ admodum pertinacem esse oportet illum, qui hæc ita restituenda esse negaverit.

ἕσαι εἰ κατὰ βαρβάρων ἰσχύοντο. Duplex hujus loci sensus potest esse. Aut enim ita verti potest ut vertit Portesius: Sane cadis & sanguinis tanta vis fuit, ut si Barbarorum esset, ad foedus sempiternum sufficeret. Aut cum Christophorono verti potest in hunc modum: Tot plane facta sunt cades, quot si in Barbaros facta fuissent, satis multe ad aeternam pacem constituendam videri potuissent. Atque hic posterior sensus mihi quidem magis placet. Eadem plane sententia est Lucani in exordio Pharsaliae cum dicit:

Hæc quantum potuit terra pelagique parari
Hoc quem civiles hanferunt sanguine dextra.

Pro ἕσαι tamen melius scriberetur ἕσαι. Sequitur enim εἰκανας εἶναι.

τινός ἀρχῆσου. Maxentium intelligit, ut ex sequentibus apparet. Quonam autem modo exercitus Diocletiani ad Maxentium transierit, non difficile est divinare. Post abdicationem Diocletiani Galerius Maximianus eius copias accepit; quarum partem Severo Cæsari ad Italiae tutelam tradidit. Paulo post cum Maxentius Imperium Romæ arripuisset, Severum cum copiis adversus eum misit Galerius. Sed Maxentius dolis & pollicitationibus corruptum Severi exercitum, ad suas partes traduxit. Post hæc Galerius cum majoribus copiis adversus Maxentium profectus, ipse quoque simili militum proditione desertus est. Ita Diocletiani milites in potestatem Maxentij venerunt.

ἁποροῖας θεοῦ πλεῖν μετὰ δὴ πᾶσι. In codice Fuk, ac Turnebi ita legitur hic locus ἁποροῖας τε θεοῦ ἢ μετὰ δὴ πᾶσι καὶ ἐν μοιροῦσα.

ἀλλὰ μὲν δὲ. Scribendum est ἀλλὰ μὲν αἰ ἀπὸς ἢ διὸν ἐκφορῆσεις, &c. codex Fuk. ἀλλὰ μὲν δὲ αἰ.

δὲ ἢ μὲν δὲ δικαιοσύνης συμβολαίων. Gloriatur Constantinus, quod profligata Maxentij tyrannide Romanis libertatem & contractus cum iustitia reddiderit. Nam post eadem tyranni, quacumque ab eo vel à iudicibus eius gesta fuerant, infirmabantur. Itaque si quis dignitate ab illo auctus fuisset, ad primum statum redibat, & codicillos impetratæ

dignitatis ad legitimum Principem referre cogebatur. Sententiæ quoque ac decreta, quæ ijs temporibus prompserant iudices, ex publicis scrinijs actularijs auferebantur. Denique totum illud tempus tyrannidis pro nullo habebatur, perinde ac si nunquam fuisset. Quare nec ad præscriptionem longi temporis proficiebat. Pacta quoque & conventa, & cuiusque modi contractus per id temporis spatium inter privatos transacti, pariter infirmabantur, idque stricto iure. Verùm legitimi Principes partim de tyrannis victoriam, postquam omnes eorum actus infirmaverant; pacta, venditiones, donationes, manumissiones, & huiusmodi privatorum gesta confirmare consueverant, datâ publicâ constitutionis indulgentiâ; ne si hæc omnia irrita fierent, privatorum quies ac securitas conturbaretur. Docent id Imperatorum leges in cod. Theodosiano lib. 15. de infirmationibus his quæ sub tyrannis gesta sunt. Ex quibus intelligimus, cur Constantinus dicat se contractus Romanis reddidisse. In codice Fuk. συμβολων scribitur non συμβολαίων. Ad hunc morem alludere videtur Rufinus in fine libri 9. cum ait: Edictis namque frequentibus per omnem locum propositis, non solum tyrannicas adversus Christianos deprelerat leges, jusque civile reddiderat, &c.

In Caput XXXVI.

πάντων γὰρ μάστιγα. Scribendum est πάντως, & ante hanc vocem ponenda est interrogatio, quemadmodum legisse videtur Christophoronus.

τινὸν δὲ χειρῶν ἀριωτάτων λατρείαν. Non possum probare interpretationem Christophoroni qui vertit: Manuum ad calos sublatarum cultum. Ego verò non dubito quin λατρεία hoc loco idem sit ac ministerium. Ait enim Constantinus, homines Deo debere præstare manuum suarum ministerium; idque cum fide pura ac sincera. διακονίαν & ὑπακοήν supra dixerat eodem sensu. Certe χεῖρας pro manibus ad cælum elevatis, seu pro precibus, quomodo dici possint non video. Sed & quæ sequuntur, apertissime refellunt versionem Christophoroni. Addit enim Constantinus ἡ σωτηρία τῶν χειρῶν, &c. Id est, precibus quoque & supplicationibus cum manuum opera ac ministerio conjunctis, quidquid aeternum est pro hominum utilitate feliciter esse consecutum. Postquam enim Constantinus dixit homines manuum suarum ministerium Deo debere præstare, addit non solum manus Deo commodandas, sed etiam preces ac supplicationes adhibendas, ut res quas agendas suscepimus, feliciter cedant. Hoc est quod Graeci vulgari proverbio dicere solebant σω ἀθλῶν δὲ χειρῶν ἀρίων; quo indicabant, simul cum preceatione manum operi esse admovendam. Porro cum ait Constantinus τῶν δὲ τῶν χειρῶν λατρείαν, de seipso loquitur, eo modo quo apud Virgilium Aeneas:

— si Pergama dextra

Defendi possent, dextra hac defensa fuissent.

ἁποροῖας θεοῦ μὲν δὲ φιλίας. Scribendum est uno verbo ἁποροῖας θεοῦ μὲν δὲ φιλίας, quod miror à Scaligero & alijs animadversum non fuisse. Ita certe codex Fuketij.

τινὸν νίκην τῶν Ῥωμαίων βαρβαρῶν. Populum Romanum intelligit, qui cum Maxentij tyrannide oppressus esset, pro Constantino adversus Maxentium

vota faciebat. Et hic quidem sensus tolerari potest. Verumtamen re attentius examinata, aliquid mendici hic subesse suspicor. Ac fortasse legendum πῶν νικῶ τῶ ἰμῶ στρατεύματι βραβευούσης.

ἠδὲ ἐπιταί κός μ. Hoc loco κός μ. ponitur pro prætectu; quod vocabulum in oratione latina Constantini cūm Interpres non intelligeret, ita vertit: melius facturus, si πρόφασις posuisset. Male igitur Portesius & Christophorus mundum interpretati sunt.

ἀνατίσσει τῶν ἀνθρώπων στρατεύματων. Scribendum

est πλαισμάτων, ut in libro Moræ emendatum intra- ni. Atque id jam ante monuerunt Genevenses ex Scaligeri & Bongarsij libris, quibus subscribitur codex Fuketij.

τῆς ἡμετέρας ἀνθρώπων στρατείας, Non assentior Sciligero, Bongarsio, Grutero, qui hunc locum sic emendant. τῆς ἡμῶν ἀνθρώπων. Ego malim legere τῆς ἡμετέρας ἢ σφῶν ἀνθρώπων στρατείας, quam scripturam in versione mea secutus sum. In codice Fuk scribitur τῆς τε ἡμῶν ἀνθρώπων. In schedis autem scri- ptum est τῆς τε ἡμέρας αὐτῶν, &c.

HENRICI VALESII ANNOTATIONES IN ORATIONEM EVSEBII DE LAUDIBUS CONSTANTINI HABITAM IN TRICENNALIBUS.

In Prologum.

Pag. 603.

Πρόλογος. Solebant olim Sophistæ ante ora- tiones suas brevi interdum præfatione proludere; more Citharædorum qui ante cantum, tentamenti causa aliquid præcinnunt. Hæc præfatio vulgo προθεωρία dicebatur. Sic in oratione 15 Themistij, & in declamationibus Libanij non semel occurrit. Hinc προθεωρία à Theodorito sumitur pro prologo.

ἰπαρχάμου. Scribe ἀπαρχάμου. ex codice Fuketij.

πάντων ἀνθρώπων ἀλείων. Scribendum est πάντων ἀνθρώπων. Est enim Hemistichium Homeri notissimum de Bellerophonte, quod Cicero ita convertit ut posui. Certe in codice Fuk. discrete scribitur πάντων ἀνθρώπων ἀλείων. Porro Eusebius hunc prologum crebris Poetarum versiculis quasi floribus de industria conspersit, ut auditorum animos hujusmodi venustate pelliceret. Sic supra χρυσόεις διαπάσεις Poeticum est.

ὅση δὲ οἱ περὶ δὴ ἐπιτήδευσι. Non dubito quin Eusebius scriperit, ὅσοι δὴ περὶ οἱ ἐπιτήδευσι. Subaudiendum autem est verbum εἶσιν. At Interpres hujus orationis Christophorus cūm hæc non animadvertisset, omnem hujus loci sensum interpretatione sua confudit. In codice Fuk. defunt hæc verba ὅση δὲ, optime.

πῶν ἔτι λεγόμενα. Sic etiam Fuk. codex, malim tamen scribere πῶν ἔτι.

Pag. 604.

μάλλον ἢ μανίας. Transpositio verborum familiaris Eusebio, pro ἢ μάλλον μανίας. Mox ἀπνοίας scribitur in codice Fuk.

τῶν τελεῶν ἡμῶν ἡγίθωσαν διδάσκαλοι. Proculdubio scribendum est τῶν τελεῶν, quam emendationem confirmant verba quæ mox sequuntur, οἳ δὴ τὰς θεοπροπέϊας τελετὰς ἱεροφαντούμενοι. Ait enim Eusebius libros sacros in quibus divina continentur oracula, magistros nobis esse sacrorum

Bmysteriorum, ac veluti quosdam Hierophantas.

ἱεροφαντούμενοι. Idem est quod supra dixit τελεο- μνοι. Nam ἱεροφάνται, idem valet ac τελεοί. Quare ἱεροφάνταις idem erit ac τελεοί. Hierophantæ Athenis dicebantur antistites Eleusiniarum sacrorum, qui sacra Cereris tradebant & consignabant. Quos tanto honore prosequerantur sacri, ut nunquam eos proprio nomine appellarent. Docet id Eunapius in vita Maximii Philosophi his verbis: τὸ δὲ ἱεροφάντα κατ' ἐκεῖνοι τὸ χρῆμα, ὅτι: τὸ πῶμα, οὐμοὶ τίμιος λίγην ἐτίλει, ἀρ' ἢ ταυτὰ χρῆσθαι, καὶ ἐμοὶ πιδάσ ἦγε: Nomen verò eius qui tunc erat Hierophanta, nefas mihi est efferre, propterea quod nos qui hæc scribo, sacris iniuravi, & inter ἐκκοιτάδα γεμιστ. Idem testatur Lucianus, seu quis abusu- ctor, in lexiphane; ubi Megalonymus quidam Atheniensis ait se cūm egressus esset domo viatorum Magistratum, offendisse Daduchum & Hierophantam, & alios sacrorum ministros, qui Diniam in ius trahebant, accusantes hominem, quod ipso proprio nomine appellasset, cūm nefas esset eos proprio nomine appellare, posteaquam consecrati fuerant: ἐγκλημα ἐπαρόντας, ὅτι ὠνόμαζον αὐτὸς ἐπὶ ταυτῶν εἰδώς, ὅτι ἐξ οὐρανῶν ὁσώθησαν, ἀνώμοτοι τὲ εἶσι, καὶ ἀτιμόμασι. Quamquam Lucianus plus dicit quam Eunapius. Nam Eunapius quidem ijs duntaxat qui sacri apud Eleusinam fuissent, nefas fuisse dicit Hierophantam illum à quo sacra susceperant, proprio nomine appellare. Lucianus verò omnes promiscue id vetitum fuisse affirmat. Hinc est quod inter Epistolas Libanij, quædam leguntur hoc titulo τῶ ἱεροφάντη. Et in lib. 5. Epistoliarum Symmachij, primæ tres inscribuntur Hierophanta. Cūm enim uterq; illorum Athenis initiatus fuisset, actum habuit Hierophantam proprio nomine appellare.

θεῶν ἐραψώμιθα. Vocem omiserant Typographi Geneveses, quam nos ex codice Fuk. supple- vimus θεῶν ὀργῶν ἐραψώμιθα.

